http://slovoprosvity.org.ua

Без мови немає нації!

СЛОВО ПРОСВІТИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК **39** (468), 25 вересня — 1 жовтня 2008

Олександр ОЛЕСЬ

Рідна мова в рідній школі!
Що бринить нам чарівніш?
Що нам ближче, і миліш,
І дорожче в час недолі?!

Рідна мова! Рідна мова!
Що в єдине нас злива, —
Перші матері слова,
Перша пісня колискова.

Як розлучимось з тобою,
Як забудем голос твій
І в вітчизні дорогій
Говоритимем чужою?!

Краще нам німими стати,
Легше гори нам нести,
Ніж тебе розіп'ясти,
Наша мово, наша мати!

Ні! В кім думка прагне слова,
Хто в майбутнім хоче жить,
Той всім серцем закричить:
"В рідній школі рідна мова!"

І спасе того в недолі
Наша мрія золота,
Наше гасло і мета:
Рідна мова в рідній школі.

Фото Олеся Дмитренка

ПРАВДА ПРО ГЕНОЦИД

4

ПРИЛУЧЧИНА В ТВОРЧОСТІ КОБЗАРЯ

9

МАНДРИ МУЗЕЙНИХ ЕКСПОНАТІВ

10

ФЕСТИВАЛЬ "МАРІЯ" У КИЄВІ

14

ЗАХИСТИМО УКРАЇНУ, ЇЇ ДЕРЖАВНІСТЬ І МОВУ

Це тема засідання "круглого столу", яке провело Всеукраїнське товариство "Просвіта" ім. Тараса Шевченка 24 вересня 2008 року. У роботі "круглого столу" взяли участь мовознавці, письменники, відомі політичні діячі та представники громадських організацій.

Матеріали "круглого столу" читайте в наступному числі.

Заява Центрального правління Всеукраїнського товариства "Просвіта" ім. Тараса Шевченка

Верховна Рада України 19 вересня ухвалила в першому читанні два законопроекти, які руйнують українську державність, викликають серйозну стурбованість усіх, хто по-справжньому вболіває за долю України: закони про статус державного службовця і про порядок проведення всеукраїнських референдумів. Нинішній парламент досі не ухвалив десятків поданих Президентом і урядом законопроектів соціального й економічного спрямування, натомість нагнітає політичне протистояння.

Так, у Закон про статус держслужбовця вносять положення про обов'язкове володіння російською мовою. Безумовно, державний службовець повинен бути високоосвіченою людиною, володіти, окрім державної, й кількома європейськими мовами. Однак, по-перше, і досі чимало посадовців не володіють і не хочуть вчити державну українську мову. По-друге, на яких підставах надають політичні преференції одній із мов національних меншин, прагнучи підкреслити якийсь її статус? Усе це — "протягування" через парламент давньої тези реґіоналів про особливий статус російської мови.

Можна не сумніватися: наступним кроком буде надання російській мові статусу другої державної. Не випадково ж на півдні та сході України, де в органах місцевої влади — переважно представники Партії реґіонів, вже були подібні спроби. Все це діється всупереч Конституції України, статті 10, в якій зазначено, що єдиною державною мовою є українська.

Президент України Віктор Ющенко чітко стоїть на позиції єдиної державної мови. Таку ж позицію висловлювала і Прем'єр-міністр України Юлія Тимошенко, зокрема 8 вересня на прес-конференції для журналістів центральних і реґіональних ЗМІ в Українському домі.

Закон про порядок проведення всеукраїнських референдумів під прикриттям турботи про народне волевиявлення насправді має на меті політичну дестабілізацію, оскільки питання, винесені на референдум, або давно визначені українським народом — мови, унітарного устрою, або ж такі, які викликають неоднозначну реакцію суспільства, наприклад вступ до НАТО. Про намір виносити на референдуми саме такі питання відверто заявив лідер комуністів Симоненко. Але як зараз виносити на референдум наприклад питання про приєднання до НАТО, коли суспільство ще не підготовлене, а то й дезінформоване, враховуючи стан нашого інформаційного простору, який, на жаль, ані державницький, ані патріотичний.

Виходячи зі сказаного, Всеукраїнське товариство "Просвіта" ім. Тараса Шевченка звертається до патріотично налаштованих депутатів парламенту із закликом не допустити прийняття названих законів у другому читанні. А якщо таке станеться, то звертаємося до Президента України з пропозицією накласти вето на ці законопроекти.

Закликаємо всі патріотичні сили в цей непростий час виявити консолідованість довкола захисту нашої мови, державності, України.

22 вересня 2008 року
м. Київ

Добровільні пожертви "На Кобзареву Церкву": МБФ "Українська Родина" Р/р № 26045200145101 в Подільській філії АКБ "Київ", МФО 320401 ЗКПО 21709106

“Правду треба говорити українцям просто в вічі”.

НЕ ЗАБУДЬТЕ ЗАСТЕРЕЖЕННЯ КОБЗАРЯ!

Володимир ФЕРЕНЦ,
м. Івано-Франківськ

Без державної мови не функціонує жоден закон, бо чужою мовою його сприймають ніби не від імені України. Саме тому місія Президента як гаранта конституційного порядку застосування мов ключова. У цій тезі заховано глибинну причину правового нігілізму. Розв’язувати мовні питання Президентові, етнічному українцеві, доволі складно, але треба вгамувати емоції та з холодним прагматизмом наводити порядок у мовній сфері — виразно демонструвати народові різницю в призначеннях мови, суть понять “мова державна”, “мова етнічна”, “мова міждержавного спілкування та іноземна”. Показувати народові ці поняття як різні за природою і призначенням треба не лише просвітництвом, а передовсім реалізацією у мовній сфері принципу “закон один для всіх”. Хай хоч дибки стають замовні політичні критики зусібіч, але Президент повинен відмовлятися сприймати мовне питання як політичне, навіть жертвуючи перспективою другої каденції. Саме тому Президент для України в ідеалі — це такий собі термінатор на один термін, якому немає потреби за когось агітувати, насамперед за себе. Українці шанують справжніх сподвижників нації й держави лише після їхньої смерті.

Другий термін — це одна з причин вимушеного перетворення президента на всеукраїнського миротворця з тонким натяком-сподіванням на переобрання. Хитрий Леонід Кравчук не захотів такої долі й тепер ходить у політичних авторитетах, а ті, що після нього, вже не можуть взяти на себе таку місію, адже оточення штовхає їх до другого терміну. Хоч парадоксально, але скасування другого терміну президентства збільшило б відповідальність перед народом і зменшило б привабливість посади президента для людей авантюрних або слабких.

Віктор Ющенко ще має час стати термінатором від закону і правди, після якого всі поважатимуть Конституцію. Для цього йому достатньо передовсім у внутрішній політиці домогтися верховенства Конституції в тій частині, яку найчастіше порушують: статус державної мови.

Державна мова — це насамперед атрибут держави. Тому кожен, хто не здатний досконало послуговуватися нею в публічній діяльності й державній службі, повинен негайно призупинити службу й довести професійну придатність і лояльність до народу. Якщо не вистачить здібностей досконало оволодіти мовою й совісті поважати державу, завжди можна знайти менш відповідальну й добре оплачувану роботу за здібностями й уподобаннями.

Андрій Чебикін. Офорт

Такий порядок творять не лише укази, а й тверде небажання Президента чути іншу мову у власному оточенні від будь-якої державної людини. Президент Франції якось відмовився розуміти англомовне звертання міністра і зробив йому зауваження. Народ і французькі ЗМІ сприйняли це нормально. В українській політиці й у багатьох умовно українських засобах масової інформації таку позицію подадуть як порушення прав людини й вимагатимуть відставки Президента. Але ж хтось повинен зробити державницький крок! Тверда, неполітизована, гідна позиція держави у мовному питанні — це те, що потрібно Україні.

Замість домагатися правового підходу до розв’язання проблеми державної мови дехто з патріотів-балакунів радив би Президентові України вимагати від Росії таких умов для української мови, які має російська в Україні. Таких порадників багато. Дуже легко намовляти батька дражнити чужого дядька злодієм, не помічаючи величезних натовпів злочинців-високопосадовців за статтею 10 Конституції України. Перед тим, як вимагати від інших країн світу шанувати нашу державну мову, треба домогтися цього від усіх громадян України. У цьому випадку Президент не нянька і не агітатор — він гарант Конституції. Якщо замало повноважень, він мусить звертатись до народу із зрозумілими закликами й аргументами. Якщо треба, доведеться робити це майже щодня, демонструвати зростання українськості телебачення і преси.

Підтримка української мови й культури за допомогою пільг без забезпечення верховенства Конституції й закону — небезпечна ілюзія. Це допоможе лише після наведення правового порядку. Якщо ж хтось по-фарисейськи спекулюватиме правами людини чи недосконалим законом, лише сам народ може навести лад як головний носій, користувач і творець мови. Але з народом треба говорити не мовою політики, а мовою держави. Це повинна робити держава як потужний головний координатор українського інформаційного простору, поширювач інформації. Цю діяльність варто довірити відповідальним державникам, маючи негативний приклад Першого Національного каналу.

У мовно-інформаційній ситуації, що склалася, Президент має всі підстави картати більшість етнічних українців за те, що вони переважають числом, але здебільшого легко підлаштовуються під чужу мову. Саме тому, що етнічних українців найбільше, вони несуть основну відповідальність за державну мову. Правду треба говорити українцям просто в вічі, наперед знаючи, що гірка правда не додає популярності та виборчого успіху. Це правильно, адже для Президента-українця головне — не другий термін, а за перший заробити авторитет лідера навіть ціною програшу на чергових виборах.

Тяжка праця для блага нації не пропаде, адже народ прагне мати справжнього національного провідника. Шкода, що українці самі себе не завжди розуміють, зате чужі люди добре знають, що треба українцям, і завжди намагаються підсунути нам фальшивого поводиря.

Якщо і вдається українцям обрати собі схожого на ідеал Президента, спрацьовує потужна інформаційна технологія пониження його іміджу саме як морального національного лідера. Це вже закономірність — надто стараються найняті ЗМІ й заанґажовані політики. Ідеться навіть не про особу Ющенка, а про феномен президента з етнічних українців, якому питомо болить велика проблема українців в Україні, без розв’язання якої держави не буде. Знову ж не маю на думці чинного Президента, але замість того, щоб гуртом творити моральний авторитет з недосконалої грішної людини, чимало з нас мимоволі підспівують чужому хору висміювання сентименту до українського і пониження всього українського. Скінчитись усе це може тим, що президентом стане не українець, і тоді українці заспокояться і радо сприйматимуть красиву популістську казку про себе, яку підсвідомо хочуть чути, сидячи перед телевізором у теплій хаті. Для того, щоб приспати Україну, багато не треба — застереження Тараса Шевченка потроху забувається...

ЗАРОДЖУЄТЬСЯ ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА?

Андрій ЛОЗОВИЙ

“Шановні колеги, сьогодні день, коли ми перегортаємо одну сторінку політичної історії й відкриваємо нову, — звернувся на початку засідання Верховної Ради Арсеній Яценюк. — Це не політичний апокаліпсис, а ще один виклик демократії...”

17 вересня подав у відставку Голова Верховної Ради України Арсеній Яценюк, нині один із найпопулярніших та найперспективніших політиків країни.

Схоже, в Україні нарешті починає зароджуватися справжня політична культура, коли можновладець іде з посади за власним бажанням. Згадаймо, як минулого тижня співак Святослав Вакарчук склав депутатські повноваження, заявивши, що **“політичне життя держави звузилося до безжальної сутички за владу. Її жертвами стають не лише моральні принципи, а й національні інтереси, про які так часто говорять політики всіх кольорів і таборів”.** Свого часу нинішній Голова Верховного Суду України Василь Онопенко прославився тим, що пішов з посади міністра юстиції за власним бажанням.

Яценюк пояснив свій крок офіційним розпадом більшості. Поки що він виконуватиме обов’язки Голови Верховної Ради.

Ось що Арсеній Петрович сказав з цього приводу:

“Я приходив під демократичними гаслами й ідеалам. **У владу треба заходити гідно й виходити також гідно”**.

Відставка спікера парламенту не матиме жодних правових наслідків для уряду. Тобто не означає автоматичної відставки Кабміну на чолі з Прем’єром. Про це повідомив заступник голови Секретаріату Президента Олександр Шлапак.

Правда, він нагадав: відповідно до коаліційної угоди, якщо розпадеться більшість у Верховній Раді, у відставку йдуть прем’єр і спікер. “Яценюк такий крок зробив, а чи йти з посади Прем’єр-міністру — вирішувати їй самій”.

Натомість міністр внутрішніх справ України Юрій Луценко не збирається подавати у відставку.

Пан Луценко наголосив, що розпад коаліції спровокував Секретаріат Президента, а “Народна Самооборона” виступала категорично проти цього.

Важко з’ясувати, чи *реально* Яценюк іде у відставку, чи це його піар-хід у світлі ймовірності позачергових виборів, чи це його участь на боці Балоги в інформаційній війні Секретаріату Президента та Кабінету Міністрів. **А може, Арсеній Петрович просто красиво йде з посади, знаючи, що на неї буде претендувати Володимир Литвин у разі створення коаліції БЮТ—НУ-НС—Блок Литвина, або хтось інший у випадку іншої конфігурації коаліції.**

Тим часом несподіваний коментар щодо України, який з’явився в українському інформаційному просторі: “**Україна вийде з політичної кризи і стане сильнішою і “у більшому порядку”,** — так вважає відомий російський журналіст-міжнародник Володимир Познер. В інтерв’ю радіостанції “Эхо Москвы” він сказав: “Все-таки там є демократія певна. Те, що там відбувається, — це не проста річ, але це нормальна парламентська боротьба. І так воно і повинно бути. Це мене, не можу сказати, що радує, але я на це дивлюся позитивно”.

На контраргумент кореспондента “А як же стабільність?” журналіст відповів: **“Стабільність повинна бути природною. Вона виникає, тому що всі шматки лягають там, де вони повинні лягти, а не тому, що хтось зверху узяв велику палицю і дав всім по довбешці, наприклад.** Ні, не той випадок. І мені дуже цікаво, що там відбувається, і я б не дуже здивувався, якщо там протягом вельми осяжного майбутнього буде інший президент”. Володимир Познер вважає, що Україна прийде до парламентської республіки.

Час покаже, одначе... **Як кажуть, хочеш розсмішити Господа — розкажи йому про свої плани. Або склади політичний прогноз щодо України.**

ДЕНЬ ПАМ’ЯТІ ЖУРНАЛІСТІВ

Петро АНТОНЕНКО

Голова Національної спілки журналістів України Ігор Лубченко виступив у Спілці на одному із заходів для журналістів столичних та реґіональних ЗМІ. Він повідомив, що Спілка ухвалила рішення оголосити третю п’ятницю вересня Днем пам’яті загиблих журналістів. Таку пропозицію НСЖУ зробила і Міжнародній організації журналістів, але там поки що “розглядають питання” і пропонують вшановувати пам’ять журналістів у Всесвітній день свободи слова 3 травня. Ігор Федорович заявив, що варто встановити окремий день вшанування пам’яті журналістів. Час обрали, щоб нагадати про сумну дату —16 вересня 2000 року було вбито Георгія Ґонґадзе. Цей злочин — символ терору проти преси.

За роки незалежності в Україні загинули десятки журналістів. На сотні йде лік жертв у гарячих точках планети — в Афганістані, Іраку, у Росії також.

Окрім того, з певністю можна стверджувати, що в нашій країні ще більше журналістів, дочасно згасли через професійну діяльність. Адже і в комуністичні часи, і зараз, нагадав Лубченко, професія журналіста залишається однією з найбільш стресових, і багато колег, за образним висловом голови Спілки, пішли з життя, “столочені” дійсністю. Ігор Лубченко повідомив, що цього дня в багатьох реґіонах України журналісти, громадськість вшановують пам’ять загиблих колег. Зокрема, в Черкасах відкривається зал історії обласної журналістики.

На пропозицію голови Спілки журналісти хвилиною мовчання вшанували пам’ять колег.

УЧЕНИЙ СВІТОВОЇ СЛАВИ

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Інститут математики НАН України, Ніжинський державний педагогічний університет імені М. В. Гоголя проводять IV Київську міжнародну конференцію з аналітичної теорії чисел і просторових розшарувань і V Міжнародний симпозіум з діаграм Вороного та їхнього застосування в науці й техніці, присвячений 140-річчю з дня народження і 100-й річниці пам’яті видатного українського математика Георгія Вороного. Заходи проходять 22—28 вересня у Національному педагогічному університеті ім. М. П. Драгоманова (вул. Пирогова, 9).

Георгій Вороний народився в с. Журавка 28 квітня 1868 року. Закінчив Прилуцьку гімназію (1885), Петербурзький університет (1889), його залишили при університеті для підготовки магістерської дисертації. Після захисту дисертації (1894) — професор Варшавського університету, 1897 року захистив докторську. 1907-го Георгія Вороного обрали членом-кореспондентом Петербурзької Академії наук. З Журавкою Г. Вороний був тісно пов’язаний упродовж усього життя — щорічно приїздив до рідних на літній відпочинок, тут обмірковував свої наукові праці. У Журавці, згідно з волею вченого, його поховали.

Вороний працював головним чином у галузі теорії чисел. Його наукові праці поклали початок кільком новим напрямам в аналітичній теорії чисел, алгебраїчній теорії чисел, теорії функцій. Результати Вороного з теорії досконалих форм стали суттєвим внеском у теорію квадратних форм і стимулювали подальший розвиток у цьому розділі чистої математики. Ці дослідження продовжують сучасні математики.

Із 1993 року в Києві було проведено три міжнародні конференції (1993, 1998, 2003), присвячені розвиткові наукових напрямів, що їх розробляв Вороний.

Із 2004 року в різних країнах світу відбуваються щорічні симпозіуми, присвячені діаграмам Вороного: в Японії (Токіо, 2004), Кореї (Сеул, 2005, організатор — Дослідницький центр з діаграм Вороного в Сеулі), Канаді (Калгарі, 2006), Великобританії (Гламорган, 2007).

Оскільки 2008-й — рік пам’яті Георгія Вороного (1868—1908), за пропозицією організаторів ISVD симпозіумів об’єднана конференція проходить на його батьківщині. 26—27 вересня відбудеться виїзне засідання у місті Прилуки й селищі Журавка.

ЧИ ЖИТИМЕМО БЕЗ КОРУПЦІЇ?

Сергій ПОНОМАРЬОВ

Найогиднішим атрибутом української влади була й залишається корупція. У спадок від комунізму Україна отримала всемогутній “блат” і породжене ним телефонне право. Захопивши владу, українська псевдоеліта швидко перевершила своїх ленінських учителів у мистецтві “рєшать вопроси” з приємністю для власної кишені, запровадивши в небачених раніше розмірах “відкатну” технологію.

НЕ ПІДМАЖЕШ — НЕ ПОЇДЕШ...

І тепер українську владну дійсність характеризує гасло: “Якщо питання не вирішується за гроші — воно вирішується за великі гроші”. Нині влада згори донизу продається з радістю й без проблем. Існує неформальний прейскурант цін на відповідні послуги.

Наприклад, якщо голосувальну послугу депутата, за дуже неофіційними даними, оцінюють від 100 тисяч до мільйона доларів США, то підпис міністра у потрібному місці коштує “прохачеві” в середньому лише 30 тис. доларів.

Якщо за законне рішення на вашу користь суддя злупить 10 % вашої майбутньої вигоди від нього, то незаконне обійдеться у третину цієї вигоди.

Якщо складання іспиту в столичному університеті коштуватиме 300 доларів, то у київському ДАІ його оцінять трохи скромніше — 200 доларів.

Прикро, що народ покірно сприйняв ці комерційні ініціативи влади. І тепер навіть ЖЕКівський слюсар-алконавт, прийшовши замінити прокладку в крані, сміливо вимагає від господаря 50 доларів — “за виклик”, а таксист просить у пасажира перед поїздкою 30 грн, бо лічильник без цього “чомусь не вмикається”.

Зусиллями куплених журналістів у суспільстві вже поширюється думка про те, що корупція — це складова ринкової економіки, простий і ефективний спосіб розв’язання особистих проблем (кажуть, такі публікації оплачують на рівні передвиборних матеріалів — від 20 доларів за тисячу друкованих знаків без пробілів).

САМ НЕ ДАЮ І ВАМ НЕ РАДЖУ

Проте в Україні дедалі більшає свідомих громадян, які відмовляються давати хабарі. І не через власну бідність, а з принципу — бо гидко. Такі “диваки” згодні почекати розв’язання свого питання або витратити час і нерви, щоб змусити чиновника виконати свій обов’язок. Звісно, справа ця дуже марудна та нелегка — адже й корумповане українське правосуддя часто стає на бік хабарників. Проте зрозуміло: щойно такі принципові диваки становитимуть більшість населення країни, корумповані українські чиновники просто підуть з торбами.

Інститут демократії імені Пилипа Орлика вирішив об’єднати зусилля таких “гостей з майбутнього” навколо проекту “Прозора Україна”, масове впровадження якого розпочинають цього місяця.

“Орликівці” творчо запозичили досвід сусідньої Польщі, де програму “Прозора Польща” успішно реалізують з 2000 року. Вибір диктують схожість соціально-економічної ситуації в наших країнах, успішний польський досвід боротьби з корупцією та прагнення поляків бачити сусідню Україну такою самою прозорою й вільною від диктатури хабаря, як і власна країна.

ЯК ПОЛЬЩА СТАЛА ПРОЗОРОЮ

Програму “Прозора Польща” розпочинали за умов, схожих на нинішні українські. Влада була досить корумпованою, особливою хабарністю вирізнялися поліція, медицина та органи місцевої влади.

Як делікатно зазначив керівник проекту “Прозора Польща” Пшемислав Фенрих, “нас непокоїли неприємні стосунки між громадою та владою. Ситуація трохи поліпшувалася лише перед виборами, і то тільки “нагорі”.

Українські реалії, чи не так? Напередодні виборів влада любить народ, проте без взаємності: народ залюбки харчується дарованою гречкою — і продовжує зневажати владу.

Для подолання корупції поляки вирішили використати всі можливості: посилення покарання корупціонерів; забезпечення прозорості влади; поширення в суспільстві думки про неприпустимість корупції.

Поляки змогли використати всі ці важелі впливу.

За вісім років “Газета виборча” опублікувала майже 600 матеріалів про корупцію в усіх сферах життя. Вони настільки змінили суспільну думку, що зрештою сейм Польщі ухвалив закони, які підвищують відповідальність корупціонерів.

Далі поляки взялися за місцеву владу, з якою громадянам доводиться мати справу найчастіше.

— Ми хотіли бачити чиновника партнером, а не ворогом, — зазначає Пшемислав Фенрих, — і тому поставили собі за мету будівництво етичного самоврядування.

Фахівці проекту “Прозора Польща” розробили для органів місцевої влади “Шість принципів вдалого управління”, які насправді становлять засади громадянського суспільства.

1. Прозорість влади. Принцип передбачає забезпечення публічності роботи органу влади. Для початку чиновники мають розробити та опублікувати перелік послуг, які влада надає громадянам.

2. Нетерпимість до корупції. У кожному органі влади слід розробити і прийняти етичний кодекс, з яким влада має ознайомити виборців. Чиновника, який припустився порушення цього кодексу, карають відставкою.

3. Залучення громадян до управління територією. Розробка та впровадження програми співпраці органу влади з громадськими організаціями.

4. Передбачуваність влади. Розробка за участю громадських організацій стратегії розвитку території.

5. Професіоналізм. Органи влади мали розробити технологію прийому на роботу спеціалістів лише на засадах фаховості.

6. Звітність. Влада має регулярно звітувати перед виборцями про свою діяльність, насамперед про витрачання зібраних на території громади коштів.

Розроблені принципи опублікували в “Газеті виборчій” із закликом до чиновників і громад приєднуватися до виконання програми “Прозора Польща”.

Успіх прийшов далеко не одразу. Знадобилися великі зусилля команди проекту, щоб розбудити поляків і схилити до початку праці з самоочищення. У пілотній стадії проекту зголосилися взяти участь лише кілька громад і органів місцевої влади. Спеціалісти влаштували для чиновників навчання, їздили країною, контролюючи виконання принципів.

У пригоді стало відразу кілька факторів. По-перше, підготовка та вступ країни до Євросоюзу — всю Польщу охопило прагнення змін на краще.

По-друге, поляки свого часу змогли використати унікальну ситуацію після перемоги “Солідарності” та законодавчо закріпити високу роль громади в управлінні територією.

По-третє, своє вагоме слово в процесі очищення влади сказала Церква, яка завжди ставила високі моральні вимоги до суспільства.

По-четверте, польське суспільство пройшло через очищення люстрацією — це полегшило реалізацію програми “Прозора Польща”.

Нарешті прагматичні керівники органів місцевої влади збагнули, що сертифікат участі в проекті “Прозора Польща”, який отримував успішний орган влади, — це для них козир перед західними інвесторами і перед виборцями.

Зрештою боротися з корупцією в Польщі стало модно. Кількість громад-учасників програми зросла до сотень.

Акція “Прозора Польща” триває, і в її успіхові сумніватися не доводиться — поляки проголосили своє небажання жити по-старому.

ЧИ ЗРОБИМО ПРОЗОРОЮ УКРАЇНУ?

Уже кілька років Інститут демократії імені Пилипа Орлика за підтримки польської Фундації розвитку місцевої демократії проводить пілотний етап впровадження проекту “Прозора Україна”. Він охопив вісім українських райцентрів і показав непогані результати. Це дало підстави організаторам оголосити про перехід до масової стадії проекту.

Проте в Україні рух проти корупції зустрічає перешкоди, яких не було в Польщі.

Керівництво України не поспішає до ЄС, тож використати суспільний підйом не вдасться — його немає.

В Україні Церква не відіграє ролі морального організатора нації, як у Польщі.

Українська влада й досі орієнтується передусім на московсько-візантійський варіант управління, а не на західноєвропейський. Українського міського голову більше тривожить прихильність “хазяїна”, ніж думка інвесторів чи лояльність населення. “Вагон гречки — і Кієв наш!” — так вирішують питання свого рейтингу “українські” мери. З цього пекельного стандарту досі змогли вирватися лише кілька міст: Кам’янець-Подільський, Українка, Комсомольськ, Світловодськ, Ржищів, трохи Львів, Тернопіль та Чернівці. Чи когось забули?

Громадські організації в містах України існують здебільшого на папері й ніколи не брали такої участі в управлінні територією, як у Польщі.

В Україні ніколи не проведуть люстрацію — її бояться колишні та нинішні владці.

Спосіб життя української влади — формалізм. У кількох відомствах і органах місцевої влади за вказівкою керівників уже швиденько розробили й одноголосно прийняли етичні кодекси, проте ніхто їх не дотримується.

Професіоналізм як європейський принцип добору кадрів для української влади неприйнятний — більшість її органів досі добирає собі персонал за азіатським критерієм особистої відданості керівникові.

Свідчить столичний (і не лише) приклад: звітність перед громадянами влада навчилася вправно заміняти безсоромною демагогією.

На відміну від польських, українські демократи не змогли після перемоги помаранчевої революції використати свої “п’ять хвилин в історії” для демократизації суспільства та подолання корупції. Бандити й досі не в тюрмах, а у владі, їм там зовсім не зле.

Найстрашніше ж те, що українське суспільство нині загалом далеко менш пасіонарне і зневіреніше, ніж польське.

Проте вороття для України немає. Якщо ми не хочемо, щоб наші діти з онуками животіли в корумпованій державі, то проект “Прозора Україна” — саме те, що нам потрібно.

Тож беремося, пани-браття, чи як? Чи хай ще владарюють в країні корупціонери, доки ми доростемо до громадянського суспільства?

КРІЗЬ ПРИЗМУ ФАКТІВ

Євген ҐОЛИБАРД

Таку назву має щойно видана книжка відомого громадського діяча, народного депутата України Віталія Коржа. Зміст її певною мірою розкриває підзаголовок — “Суб’єктивна хроніка підліткового віку незалежної України”.

І це — подія, бо у сучасному українському письменстві можна простежити лише поодинокі вдалі спроби творчості у специфічному жанрі — література факту.

Цей жанр вимагає від автора високої відповідальності за власні оцінки та висновки, отримані з особистих спостережень, розмов з великою кількістю людей і вивчення документів. Це потребує працездатності, самовідданості й неупередженості в роботі над матеріалом, а передовсім — елементарної порядності.

Документально обґрунтована, проілюстрована книжка “Крізь призму фактів” відповідає назві. Вона містить фактографію головних подій в Україні від червня 2007 до червня 2008 року, в яких автор брав участь, перебуваючи часом в епіцентрі, а часом серед пересічних громадян держави.

Матеріали Віталій Корж добирав під час зустрічей з виборцями переважно не у конференц-залах, а в цехах підприємств, у полі на жнивах, в лікарнях, школах. Фраґменти цих зустрічей відтворено на десятках кольорових світлин, вміщених у книжці.

Це книжка про нас, про наші переконання, турботи та сумніви. Це літопис і повість водночас. Починається вона з твердження, яке може бути своєрідною перепусткою до входження у подальший розвиток теми: “Народ наш український — дивовижний, народ-мрійник. Мріє про світле майбутнє, для настання якого не дуже напружується, нічим не хоче ризикувати, а надто — жертвувати”.

Автор вважає, що помаранчева революція була позитивним й оптимістичним винятком на тлі тривалого песимістично-безнадійного правила.

Усвідомлюючи відповідальність за свої слова і вчинки, Віталій Корж починає розповідь під гаслом зі Святого Письма: *“Не по їх словах, по вчинках пізнаєте їх”.* І справді, нині маємо можливість за конкретними вчинками пізнати багатьох із 268 осіб, про яких ідеться у тексті, та винесених у список наприкінці.

Віталій Корж охоплює широкий спектр проблем українського суспільства: недостатнє самоусвідомлення, а отже, низький рівень національної свідомості, потужний антиукраїнський вплив Росії й активні деструктивні дії антиукраїнських сил всередині України, ризик втратити суверенітет і територіальну цілісність держави, роль конкретних осіб у складних і суперечливих процесах. Автор чітко розставляє акценти, спираючись на документальні факти та вислови дійових осіб. Саме на цьому документальному фундаменті представлено характеристики особистостей, відомих не лише в Україні — Ю. Тимошенко, В. Ющенка, П. Симоненка, В. Турчинова, Л. Черновецького та інших персоналій сучасної драми, що розігрується перед очима громадян України і цілого світу.

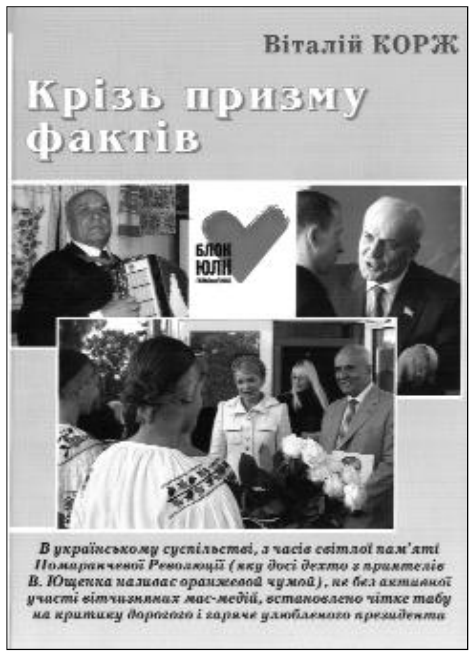

Автор чітко зазначає власну позицію, про що свідчать заголовки окремих розділів книжки: “Бандитська економіка на селі”, “Торфобрикетний завод руйнують навмисно”, “Влада виступає проти будівництва сучасної цементовні”, “Чому треба пам’ятати 1933 рік”, “...обіцяв десять кроків назустріч людям, але не зробив жодного”, “Обливання брудом брехні — їхнє ремесло”, “Три хибні твердження про енергоносії” тощо.

У стислому тексті автор викладає суть найважливіших для України питань сучасності: державний кордон, національна безпека і НАТО, джерела інфляції й засоби її гальмування, розвиток науки і створення справжньої еліти, освіта й організація релігійного життя, ринок і власність на землю, національна культура й обов’язок праці над собою, економіка і самоврядування на селі тощо.

За плечима Віталія Коржа — численні зустрічі й непрості дискусії у майже трьохстах населених пунктах Чернігівщини, а отже, він має моральне право стверджувати: *“...у нашому дивовижному суспільстві, попри, здавалося б, очевидні речі й події, є багато людей, які досі не визначились у своїх уподобаннях, симпатіях і антипатіях щодо порядності різних політичних сил та осіб і їхнього впливу на наше майбутнє”.*

Для того, щоб допомогти українським громадянам визначитися, й видано цю книжку.

“Таких втрат, замовчаних через жахливу свою правду, не знав і не знає жоден народ у світі”. Олександр Довженко

МИ ЗНАЄМО ПРАВДУ ПРО ГЕНОЦИД

(відповідь українського журналіста російським історикам)

Олександр КРАМАРЕНКО

Сподіваюся, багато хто бачив, як несамовито волає у натовпі справжній злодій, який зрозумів, що його ось-ось викриють. І не лише волає, а й навіть стрімголов біжить у бік від оббреханої ним людини. Але річ у тому, що робить він це зовсім не з метою затримати ту людину, а для того, щоб, вигравши час, збити з пантелику присутніх та втекти від переслідування й відповідальності за скоєний злочин.

Щось подібне, на жаль, спостерігаємо і в полеміці російських істориків і Станіслава Кульчицького з приводу Голодомору на сторінках газети “День” (від 16 квітня та 3 червня цього року). І стає ніяково від думки про те, що така поважна газета надає свої шпальти для шовіністичної маячні прокремлівських учених.

Але не будемо про сумне. І пензенський професор Віктор Кондрашин, і його колега з МДУ Михайло Дмітрієв в один голос висловлюють жаль із приводу того, що всі їхні українські опоненти покрокували за своїми провладними політиками, вважаючи Голодомор геноцидом.

Але чи справді це так? Кожен, хто хоч побіжно знайомий із сучасною російською та українською історіографією, скаже, що ні. Адже в Україні сьогодні є такий відомий історик, як Петро Толочко, який публічно не визнає геноцид власного народу. А хто є у вас, панове Кондрашин і Михайло Дмітрієв, хто б на вищому науковому рівні визнав би його? Так, є Юрій Афанасьєв — мужній та чесний учений і людина. Але навіть він, на жаль, у вашій “демократичній Росії” сьогодні відважується лише на красномовне мовчання. Тобто як не крути, виходить одностайний “одобрямс” позиції Кремля, панове історики, саме у вас...

І Кондрашин, і Дмітрієв укотре демонструють підозрілу з точки зору самостійних учених одностайність, стверджуючи, що немає жодного більшовицького документа, який би засвідчував геноцид українців, тому й визнавати його геноцидом не можна.

Виходить, і один, і другий в такому випадку не визнають і єврейського Голокосту, оскільки немає жодного фашистського документа, який би засвідчував потребу нищення євреїв за етнічною ознакою. Отож полемізувати з цими російськими гуманістами будь-якій порядній людині, зізнаюся, навіть ніяково.

Проте дозволю собі пояснити цим ученим, що будь-який злочинний режим, як і банальні карні злочинці, думають про наслідки своїх діянь і чомусь не залишають автографів на місцях злочинів.

Тепер приділимо увагу окремим фрагментам публікації в “Дні” Михайла Дмітрієва, щоб згодом повністю зосередитися на полеміці з головним фахівцем Росії зі спростування факту більшовицького геноциду українців 1932—1933 рр. Віктором Кондрашиним.

Переконаний, що пан Дмітрієв як організатор майбутніх московських дискусій з приводу Голодомору публічно пообіцяв на сторінках “Дня” запрошувати українських журналістів, автора цього матеріалу не запросить. Хоч не знаю жодного українського журналіста, який би мав стільки публікацій на тему Голодомору в українській пресі (зокрема й у “Дні”), скільки маю їх я.

Одначе не запросить. І навіть якщо захоче це зробити, то люди із “суворим чесним поглядом” у тому ж таки МДУ (де я, до слова, свого часу навчався) порадять йому не робити цього, і він як справжній росіянин не забариться погодитися з ними.

Пан Дмітрієв пропонує українським ученим-історикам вести публічну дискусію з їхніми російськими колегами на сторінках “Дня” й на українських телеканалах. Хоч у цьому випадку йому, очевидно, етичніше було б запропонувати таку дискусію на сторінках, наприклад, “Известий” або “Комсомольской правды”, а також на каналі ОРТ. Однак гадаю, що вихований професор свідомо не робить цього й замість запрошення гостей з України сам “со товаріщі” напрошується в гості до нас.

Феодосій Гуменюк. “Наші святі”

Як ви думаєте, чому? Вагаєтеся? Ініціювати такого роду полеміку у всуціль “демократичних” російських ЗМІ (а це неминуче призведе до бродіння в умах росіян) сьогодні просто небезпечно, тому М. Дмітрієв не робить цього — хоч би для того, щоб залишитися після цього професором МДУ. Чи не так, пане Дмітрієв?

Ось, нарешті, дістався й до “неспростовних” квінтесенцій щодо Голодомору-негеноциду і самого Віктора Кондрашина.

Дивно, але для цього видатного російського історика світові авторитети в галузі дослідження Голодомору — зовсім не Стефан Куртуа, Норман Дейвіс, Роберт Конквест або Джеймс Мейс, а маловідома американка Д. Пеннер, яка не визнає Голодомору геноцидом українців.

Заздалегідь прошу вибачення в цієї шановної пані за те, що, можливо, її дід або прадід у комісарській шкірянці цей самий “вигаданий” українськими націоналістами Голодомор й організовував. Можливо, помиляюся. Однак серйозні дослідники Голодомору 1932—1933 рр., сподіваюся, розуміють, що ймовірність моєї помилки в цьому випадку не така вже й велика.

Дивує й тема наукової доповіді Віктора Кондрашина, з якою він об’їхав увесь світ: голод 1932—1933 рр. у Поволжі та СРСР. Що тут можна сказати: чи то Поволжя на той час не входило до складу імперії, чи то голод там був, за Кондрашиним, більший, ніж у нас...

Але головне не в цьому, а в тому, що, на думку шановного професора, тема голоду повинна не роз’єднувати українців і росіян (а чому й не білорусів?), а об’єднувати їх. І потрібна для цього лише дрібниця — відмовитися нам, українцям, від начебто вигаданого власного геноциду, і знову разом навіки зі “старшим братом”. Навіщо?

Мені більше до вподоби поради визнаного у світі соціолога Френсіса Фукуями і світлої пам’яті Папи Павла Іоанна IV, які пропонують нам об’єднатися саме на основі пам’яті про наш Голодомор-геноцид і, об’єднавшись, стати врешті повноцінними європейцями.

З точки зору здорового глузду, незрозумілий висновок пензенського професора про те, що під час будь-якої індустріалізації звичайно й цілком виправдано більшою мірою страждали без будь-якого геноциду саме зерновиробні райони імперії — слід розуміти, передусім Україна й Кубань.

Припустімо, що уряду більшовиків, який не бажав смерті своїм громадянам, найперше потрібен був хліб для його експорту. Тож чому в українців потрібно було відбирати весь хліб до останньої зернини, а росіянам — залишати мінімальні запаси? Невже лише тому, що в українців хліба було попервах більше? Дивна логіка.

Доводиться констатувати, що професор Кондрашин, який так завзято й усебічно доводить на сторінках “Дня”, що Голодомор ніяк не може бути геноцидом, просто не знайомий із семантикою цього слова. На його переконання, геноцид — це прагнення знищити ту чи іншу націю повністю. А ось згідно з положеннями статті 2 відповідної Конвенції ООН, геноцид — це умисне знищення лише частини етнічної або іншої соціальної групи. На щастя, людство не керується в цьому випадку переконаннями нашого великого знавця поняття *геноцид* із Пензи.

Професор Кульчицький уже пояснював йому відмінності більшовицького геноциду українців від фашистського геноциду євреїв. Певно, його колега Кондрашин цього так і не засвоїв. Тому спробую пояснити ще раз, як кажуть, на пальцях.

Отже, фашисти знищували євреїв лише за те, що ті євреї. Звичайна річ, завданням-максимум було їхнє повне знищення. Комуністи ж знищували українців не тому, що вони українці, а тому, що український селянин дуже відрізнявся за менталітетом від російського й ніяк не хотів вступати до колгоспу.

Зрозуміло, що більшовикам потрібно було перевиховати українського селянина голодною смертю його дітей і батьків, братів і сестер, а головне — передсмертними голодними муками й очікуванням неминучої смерті його самого. І таки перевиховали. Перевиховувати ж таким чином українських робітників, службовців і військовослужбовців у комуністів не було жодної потреби.

У цьому світлі стає зрозумілою й та продовольча допомога, яку отримало наполовину вимерле українське село, про яку пише у своїй статті Віктор Кондрашин. Вона стала надходити в Україну лише з червня 1933 року, коли мети в українському селі комуністи вже досягли. А ось чому цю допомогу не надали вчасно — на початку 1933 року (адже в обох варіантах це був би той-таки український хліб урожаю 1932 року), пан Кондрашин скромно замовчує (вважаючи, що українці могли харчуватися нормованим посівним зерном із Центру). Про це він не скаже ніколи, бо це все одно, що визнати факт геноциду. А це вже для його імперської свідомості — крамола.

Я чув розповіді десятків моїх літніх земляків (які, до слова, задокументовані), де вони стверджують, що більшовицькі холуї забирали в будинках їхніх батьків усе їстівне. Якщо для пана Кондрашина це “непереконливо”, то погодьтеся, що це вже його особиста проблема етичного плану.

Усі, хто пережив Голодомор, одностайно стверджують: за кілька кілометрів від їхніх сіл, у російських селах голоду не було. І вони з батьками ходили туди вимінювати на свої рушники й сорочки-вишиванки продукти.

Тепер спробую відповісти й на запитання професора Кондрашина, чому і в Росії в 1932—1933 рр. помирали люди, якщо в них комуністи не вилучали все їстівне.

По-перше, за переписом 1926 року, 75 % населення російської Кубані становили українці. Їх було понад половина й у Північно-Кавказькому краї загалом. І це той російський реґіон, де людські втрати від Голодомору були найсуттєвішими.

По-друге, я мав можливість розмовляти зі свідками голоду 1932—1933 рр. у російських селах Луганської області, розташованих у Станично-Луганському районі. Так, там помирали тоді переважно марґінальні елементи їхнього соціуму — п’яниці, сироти, нероби тощо. Помирали тому, що їхні односельці просто перестали подавати їм милостиню.

Однак усі ці жертви було поховано згідно з християнською традицією на цвинтарях, а не десятками й сотнями в братських могилах, як в українських селах, і їхня кількість незрівнянно менша.

Скажу більше: збираючи інформацію в мешканців Станично-Луганського району Луганщини, фіксували випадки, коли сюди 1933-го тікали від голодної смерті українці з Тарасівського й Міллерівського районів (де були цілі анклави українських сіл) Ростовської області Росії й знаходили тут порятунок. Тож Голодомор був і на Дону, але знов-таки головним чином для українців.

Професору Кондрашину, як і його колезі Дмітрієву, не завадило б знати, що кількість жертв Голодомору в українських селах у безліч разів перевищує кількість жертв Другої світової війни. Про це чітко й красномовно свідчать списки загиблих.

Знаючи ці факти, будь-яка порядна людина, не позбавлена співчуття до чужого горя, не може називати одну трагедію великими жертвами радянського народу у Великій Вітчизняній війні, а другу — лише труднощами й перегинами колективізації. Невже ви, хто належить до наукової еліти Росії, не відчуваєте відвертого цинізму в такому підході до історії України? Або ж для вас такої історії просто не існує?

У своїх висновках Віктор Кондрашин стверджує, що голоду ніхто заздалегідь не планував. Можливо, але Голодомор в Україні планували найретельніше. Так, ще 1931 року в українських селян комуністи конфіскували всі законно зареєстровані мисливські рушниці. Так, про всяк випадок, щоб батьки сімейств поводилися покірно, коли через рік-другий проінструктовані комісарами місцеві активісти заберуть у них усе зерно та інші їстівні запаси, прирікаючи їхні родини на найжахливішу з усіх смертей — голодну.

Тоді ж комуністи ретельно зібрали всіх українських кобзарів начебто на з’їзд у Харкові, де їх потім розстріляли або кинули за ґрати на тривалий термін. Зроблено це було тому, що, на відміну від комуністичної преси, яка слухняно замовчувала Голодомор на десятиріччя, на кобзарів більшовики не мали впливу. Тож ті, напевно, закарбували б і передали майбутнім поколінням правду про геноцид. Докторові історичних наук Кондрашину, який досліджує тему голоду 1932—1933 рр. у СРСР, повинні бути добре відомі ці факти. “Неупереджений” учений чи то не вважає їх суттєвими, чи то свідомо замовчує.

Мені хотілося сказати Вікторові Кондрашину й Михайлу Дмітрієву, що за роки нашої незалежності в Україні постає з небуття національна інтелігенція, яка сповідує європейські, а зовсім не євразійські цінності, чого вам дуже хотілося б.

Нас, м’яко кажучи, не вабить до СРСР. Ми вже звикли не пишатися своєю найбільшою у світі територією і найсильнішою армією. І не тому, що так не любимо Росію й росіян, а тому, що ваші ментальні пріоритети для нас нині просто смішні. Тому ви, інтелектуали, повинні розуміти, що спільна історія у нас із вами може бути лише тоді, коли вам знову вдасться зробити Україну своєю губернією. Але навіть тоді, запевняю вас, ми залишимося внутрішньо вільними людьми, й у вашої імперії будуть великі проблеми з нами.

«ВІН ЗНАВ УСЕ ТАК, НЕМОВБИ ЖИВ У КОСМОСІ...»

Світлана ОРЕЛ,
м. Кіровоград

Такий висновок зробив краєзнавець із містечка Мала Виска Сергій Сіренко, працюючи над інформаційним буклетом “Зоряний шлях українського генія”, присвяченим Юрієві Кондратюку. Цей буклет отримали учні та вчителі Маловисківської гімназії № 1, а також усі охочі в День знань, коли на приміщенні гімназії було урочисто відкрито меморіальну дошку одному з видатних теоретиків світової космонавтики.

Доля розпорядилася так, що на початку XX століття Юрій Кондратюк кілька років жив і працював у містечку Мала Виска. Цей український самородок (через життєві обставини мав лише гімназійну освіту), працюючи на різних технічних посадах у місцевому паровому млині, а пізніше — на цукровому заводі, не припиняв своєї наукової роботи. І, можливо, у Малій Висці теж народжувалися сторінки математичних розрахунків польоту космічного корабля на Місяць, які він здійснив за півстоліття до старту американського “Аполлона”.

Олександр Шаргей (справжнє ім’я Юрія Кондратюка) зблизився з родиною Лашинських, глава якої був директором місцевого парового млина. Збереглося чимало спогадів про їхні стосунки, як і про перебування науковця (його праця “Завоювання міжзоряних просторів” становить непересічну наукову цінність) у невеликому провінційному містечку на берегах річки Вись.

Меморіальну дошку встановлено з ініціативи громадських організацій, зокрема “Просвіти” (голова Наталя Бабаєва), за фінансової підтримки обласної організації Української народної партії. Місцева інтелігенція давно вже збирала матеріал про життєвий та науковий шлях Кондратюка, тож у майбутньому цілком імовірне (звичайно, за сприяння місцевої влади) відкриття в гімназії кімнати-музею автора оригінальних ідей міжпланетних сполучень. Його основою могли б стати напрацювання вчителя гімназії просвітянина Миколи Матвієнка, з якими він ознайомив старшокласників і гостей навчального закладу.

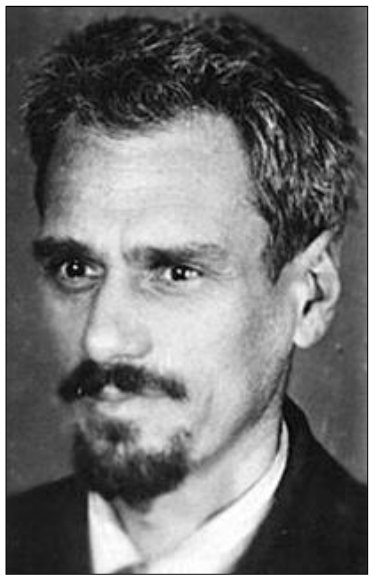

ЗОЛОТА ГІЛОЧКА АНГЕЛЬСЬКОГО ЗІЛЛЯ

Володимир ПРОЦЕНКО,
Крим

Висловлюємо щиру подяку Юліанові Мечиславовичу Конечному, почесному просвітянинові, за багаторічну працю в “Просвіті” й допомогу часопису “Дзвін Севастополя”. Юліан Мечиславович — патріот, який далеко від Севастополя протягом десятків років бореться за український Севастополь, відчуває себе поруч з нами, живе нашими проблемами. На кошти Конечного здійснюють комп’ютерний набір часопису. Значні суми цілитель перераховує на Кобзареву церкву.

“Допомагав би більше, — пише Конечний у листі до редакції, — але вже роки дають про себе знати. На жаль, хворів. Лікувався самотужки і тепер відновлюю сили. Дуже прикро, що не можу приймати більшу кількість людей, які так потребують помочі”. І не дивно, що в 78 років Юліан Мечиславович піклується про нас із вами, про наше здоров’я, адже ця обдарована людина володіє багатьма таємницями зцілення за допомогою маятника, лікарських трав і власного внутрішнього чуття. Він сам готує з лікарських трав мікстури. Таких знавців з повагою називають народними цілителями. Мешкає Юліан Конечний у селі Дзвиняч Богородчанського району Івано-Франківської області.

До прикарпатського фітотерапевта зі своїми проблемами звертаються тисячі хворих. Серед щасливчиків, яким Юліан Мечиславович повернув здоров’я, — севастопольський громадський діяч Богдан Мороз, голова Конґресу українців Севастополя.

Лікування травами (фітотерапія) практикують з давніх-давен. Воно тісно пов’язане з народною медициною і, на відміну від ворожби чи знахарства, визнане офіційною медициною. Деякі запеклі атеїсти, коли потрапляли до Юліана Конечного, починали вірити у Всевишнього.

Здавалося б, методика встановлення діагнозу Юліана Конечного нічого спільного із загальноприйнятими критеріями діагностики не має: він працює з примітивним пристроєм — підвішеною на мотузці гайкою. Але багато світил від медицини засвідчують високу ефективність його лікувальної практики. Дивлячись на Конечного, згадую польський фільм “Знахар”. Конечний нагадує героя фільму професора Вєнчура. Юліан Мечиславович народився в українському Надсянні (нині Польща), звідки після війни його виселили разом із десятками тисяч українців. Доля кидала його по всіх усюдах, від Сибіру до Карпат. Закінчив залізничний технікум, працював у Жмеринці, аж доки потрапив на Прикарпаття. Тут уже у зрілому віці став цілителем.

Юліан Конечний згадує: “Моє життя змінив випадок. Якось наприкінці 1961 року я випив холодного пива і захворів на ангіну. Пішов до сільського лікаря, який нещодавно закінчив медінститут. Молодий медик з півгодини міркував, чим лікувати ангіну, потім виписав якісь пігулки. Невдовзі я зліг із запаленням суглобів — неспецифічним поліартритом, що не піддавався лікуванню. Тридцятитрирічним я ризикував стати інвалідом першої групи. Мабуть, так і сталося б, якби люди не порадили звернутися до знахаря Івана Гуменюка, який мешкав у сусідньому селищі. Я відвідав його в понеділок зранку. Він дав мені золоту гілочку ангельського зілля. За кілька днів я був цілком здоровий і дуже дивувався: як сталося, що офіційна медицина вже мене “списала”, а неписьменний дід, всупереч законам науки, за тиждень поставив на ноги? Згодом він мене навчив лікувати травами”.

Самотньому 86-річному дідові Івану сподобався Юліан, який косив, колов дрова, допомагав по господарству. Юліан частенько навідувався до діда і переймав науку цілительства та секрети приготування трав’яних мікстур. Він був здібним учнем і з 1964 року почав самостійно лікувати. Нині він отримав дозвіл на підприємницьку діяльність за напрямом “Реалізація лікарських трав”. Збирає трави там, де вони мають найкращу цілющу властивість, — у полі, на луках, у лісі лише у певні дні. Для приготування лікарських засобів використовує понад три десятки трав, з яких компонує ліки. “Окрім співвітчизників я лікував хворих із Росії, Естонії й навіть далекого зарубіжжя, — каже Конечний. — Одна наша заробітчанка працювала домогосподаркою у француза з внутрішньочерепною пухлиною, він вже лежав у комі. Я передав настоянку, яку тамтешні лікарі вводили йому через зонд. Він одужав і навіть приїжджав до мене, аби подивитися, що то за дід, який врятував йому життя.

Я й себе неодноразово лікував. Господь послав мені новий різновид онкозахворювання, якого я спершу не міг визначити. Почав задихатися, бо мав лише 10 відсотків чистої поверхні легень. Та подолав недугу. Нині в мене легені чисті на 99 відсотків.

Я дослідив, що цілющу силу має пшоно — виводить з організму солі. Надзвичайно цінне свіже козине молоко, яке добре лікує хвороби серця, а відстояне в холодильнику протягом доби — печінку, підшлункову залозу. Волоські горіхи поліпшують енергетику. Особливу увагу звертаю на якість питної води пацієнта та негативну енергію організму. За цими двома складовими компоную трав’яний збір, кожному індивідуальний. Однакових ліків готувати пацієнтам не доводилось. Окрім основних складових, ще враховую вік, вагу, психологічний стан, стадію хвороби, інші недуги”. Юліан Конечний вважає, що за його методикою можна знищити ВІЛ в організмі.

Тож цей унікальний цілитель ще зробить прорив у світовій медицині. Багато колишніх пацієнтів Юліана Конечного із вдячністю згадують чудодійне ангельське зілля, що росте для дбайливих рук того, хто знає про нього все.

СЛІДАМИ НАШИХ ВИСТУПІВ

ВІД СЛІВ — ДО ДІЛА

Питання мови, культури, духовності, національної пам’яті, здоров’я нації основні в діяльності ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка. Їм присвячуємо “круглі столи”, звертаємося із запитами та пропозиціями до влади тощо.

На наші звернення нещодавно отримали відповіді з Державного комітету телебачення та радіомовлення України, Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Міністерства культури і туризму України. Ці установи схвалюють діяльність “Просвіти”, поділяють її стурбованість ситуацією, яка склалася в національному інформаційному просторі, підтримують викладені у зверненнях пропозиції щодо зміцнення інформаційної безпеки України.

Більшість цих питань розглянули і на засіданні РНБО і визначили комплекс невідкладних заходів для того, щоб гарантувати інформаційну безпеку України. Серед них — підготовка проектів Доктрини інформаційної безпеки України та Концепції національної інформаційної політики; розроблення заходів щодо державної підтримки створення та розповсюдження теле- і радіопрограм вітчизняного виробництва; забезпечення належного фінансування з Державного бюджету України державних телерадіокомпаній та інформаційних агентств (для виконанння цих завдань потрібно 194 млн грн, нині витрачають 77 млн грн); впровадження цифрового радіомовлення, насамперед у прикордонних областях та АР Крим.

Передбачено поступове збільшення обсягів українськомовних програм і програм власного виробництва та підготовлених або перекладених українською мовою від загальних обсягів мовлення: з 1 вересня 2009 року — не менше 80 %; з 1 вересня 2010 року — не менше 85 %.

Держкомтелерадіо вживає заходів для створення російськомовної редакції Всесвітньої служби “Радіо Україна” і забезпечення мовлення на Росію.

Здійснюючи наглядові функції, Національна рада з питань телебачення і радіомовлення аналізує дотримання телерадіоорганізаціями Закону України “Про телебачення і радіомовлення” ст. 9, ч. 1. Ця стаття визначає, що у загальному обсязі мовлення кожної телерадіоорганізації не менше 50 % має становити національний аудіовізуальний продукт або музичні твори українських авторів і виконавців. Але зазначений Закон не врегульовує частки українськомовного пісенного матеріалу, і це стримує розвиток та пропагування української культури.

Незабаром Національна рада планує затвердити положення про постійно діючу групу, яка має забезпечити моніторинг ефіру щодо мови, якою послуговуються компанії. Вважають, що доречно зарахувати до складу цієї групи представника ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка.

Поступово поліпшується ситуація з виробництвом національних фільмів. Так, 2007 року на потреби кіновиробництва з державного бюджету використано 57,5 млн грн, що дало можливість розпочати виробництво 70 фільмів.

Якщо мова оригіналу фільмів не українська, фільми транслюють лише за умови дублювання їх державною мовою, хоч створені до 1991 року можна не дублювати та не озвучувати, але з обов’язковим титруванням українською мовою.

У більшості реґіонів України дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади набули українськомовного статусу. Однак у АР Крим та східних реґіонах цьому процесу ще бракує динаміки.

Міністерство освіти і науки також проводить моніторинг проблем викладання дисциплін українською мовою у ВНЗ. За його результатами буде розроблено та затверджено план дій щодо запровадження викладання у ВНЗ українською мовою в повному обсязі.

Упродовж 2006—2007 рр. Держкомтелерадіо надав державну підтримку низці українськомовних друкованих періодичних видань для дітей і юнацтва (“Соняшник”, “Веселочка”, “Юний натураліст”, “Однокласник”, “Колосок”, “Світ молоді”, “12+”, “Казковий вечір”, “Долонька”, “Артклас”, “Вулик”). Це дало змогу збільшити наклади та поліпшити поліграфію. Підготовлено та подано на розгляд уряду проект розпорядження, щоб забезпечити системне поширення вітчизняної друкованої продукції на всій території країни суб’єктами видавничої справи всіх форм власності, сприяти встановленню відповідних нормативів книготорговельних послуг, відкриваючи нові книжкові магазини у селах та містах, стимулювати видання книжкової продукції та її розповсюдження відповідно до європейських стандартів тощо.

Статистичні дані надала “Книжкова палата ім. Івана Федорова”. За її даними, кількість назв газет, які виходять українською, — 1411, російською — 1176, кількість чисел відповідно — 65 310 і 55 068. Якщо поглянути на газетні кіоски у Києві, то важко повірити у такі цифри.

Втішає, що Міністерство культури і туризму, Міністерство освіти і науки, Держкомтелерадіо обіцяють здійснювати заходи, спрямовані на поліпшення мовної ситуації в Україні, вважаючи цю проблему першорядною.

Від Комітету Верховної Ради України з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків чорнобильської катастрофи “Просвіта” отримала відповідь на звернення учасників “круглого столу” “Проблеми довкілля, екокультури та здоров’я нації”, засідання якого відбулося з нашої ініціативи. Комітет висловлює подяку за проведену роботу та змістовні висновки “круглого столу”, поділяє занепокоєння станом довкілля в Україні... А далі варто навести відповідь повністю: “Ми вважаємо, що вирішення багатьох проблем лежить в площині переходу України на засади сталого розвитку.

Сталий розвиток — це якісно інший тип розвитку, в основу якого поставлена гармонізація відносин людини та природи на основі інтеграції економічних, екологічних і соціальних завдань. Принципи формування адміністративних структур та процедур для забезпечення переходу до сталого розвитку, інтеграція цих принципів у секторальну політику, а саме в промислову, енергетичну, транспортну, аграрну та реґіональну політику є в даний час найбільш актуальними.

Комітет постійно працює в напрямі удосконалення природоохоронного законодавства та контролю за виконанням Рішень Комітету”. (Голова Комітету А. І. Семинога).

Зрозуміли? Отже, за наше довкілля можемо бути спокійні...

Матеріал підготувала
Надія КИР’ЯН

“Школа повинна виховувати громадянина, патріота”.

ТОТАЛІТАРНА ПРОГРАМА Й НАЦІОНАЛЬНА СОВІСТЬ

Ольга ПАВЛЕНКО,
вчителька української мови та літератури,
с. Бабанка Уманського р-ну Черкаської обл.

Пам’ятаєте анекдот про колишнього й сучасного інтелігента.

У вірменського радіо питають, яка різниця між інтелігентом колишнім і нинішнім. Воно відповіло: інтелігент колишній — поголений, аж синій, трохи напідпитку, знає все: від Баха до Фейєрбаха. Інтелігент нинішній: п’яний, аж синій, трохи поголений, а знає від Едіти П’єхи до іди ти...

За 12 років навчання-виховання настільки можна підняти культурний рівень наших дітей, що інтелігентами вони стануть автоматично. Бо ж кожен учитель тільки розумне, добре й вічне сіє. Та ба! Середня школа так і випускає переважно середнячків. Не вельми схожі наші випускники на інтелігентів.

Утім, дітей наших виховують зовсім не вчителі. Виховує телевізор, життя, батьки, переважна більшість яких від учителя хочуть одного: поставте високі оцінки, а про диплом ми самі подбаємо.

І це тоді (знаю із власного досвіду), коли загальний розвиток учнів щороку нижчий. У дітей мізерний лексичний запас — не розуміють значення найпростіших слів. Вони не читають. Вони з пелюшок зачумлені чужинською мовою (стверджують, що в ранньому дитинстві двомовність шкідлива), отруєні хімічними харчами, граються електронними іграшками. Наших дітей виховують часто-густо примітивні, вульгарні закордонні фільми й рідна реклама. Як пов’язати високі матерії шкільних уроків з цим екранним сміттям, що його діти сприймають як справжнє життя? Чи диво, що дівчата завмирають у чеканні, коли впаде на голову мішок з грішми на білому “мерседесі”, а хлопці мріють стати бандитами?

Учитель знає, що після уроків у вихованців починається інше, далеко не шкільне, життя під радісний булькіт рекламованого пива. Але після вихідних очманілі школярі сходяться до школи, і вчитель знову заходить до класу й робить своє. Бо якщо не він, то хто? Хто наполегливо вкладатиме у ці гарні молоді голови, що є інше, духовне життя, розмаїте, цікаве, яке, однак, потребує чималої розумової праці? Хто переконуватиме, що є справжня музика? Хто покаже таємничість барв українських художників?

Фото Анатолія Драмирецького

Ніхто, бо єдина година музики закінчується у восьмому класі, така сама єдина година образотворчого мистецтва — ще в сьомому. Чи розрізнятимуть діти після тієї години 40 кольорів та їхні відтінки?

Споконвічне українське мистецтво співу для сучасного покоління втрачене. Та й загалом мистецтво лишилося для обраних. Для мас — лише декоративно-прикладне, та й то на чужий зразок.

Таке саме і з літературою. На вивчення рідної літератури — лише дві години на тиждень. Із тоталітарної держави нам перейшло, на жаль, тоталітарне керівництво з тоталітарним мисленням і тоталітарними програмами. Так, у школі тепер вивчають авторів, про яких за Союзу і не згадували, дещо виведено з програми. Але ж вивели небагато, а додали чимало — на ті самі дві години.

За програмою 11-річної освіти, в 10 класі на вивчення Васильченка, Винниченка, Тичини, Рильського й Сосюри відведено 18 годин — по 3,5 години на кожного. Точніше по 3,5 півгодини, бо пів уроку відводять на опитування, записування, підбиття підсумків. Якщо когось із поетів ще можна убгати в це прокрустове ложе, то, наприклад, Винниченко в нього навряд чи втиснеться.

Кожен твір мусить звучати в класі. Краса художнього слова розкривається не тоді, коли твір аналізують, а саме тоді, коли він звучить, коли його сприймають усі разом, слухаючи у виконанні вмілого читця-декламатора, яким повинен бути учитель. Бо то — художнє слово!

Прикро, але наші діти не читають. Одні тому, що завантажені, інші ледачі.

На вивчення творчості Шевченка передбачено ті самі два уроки... Та лише його самого треба вивчати протягом цілого року. Питання, чи перейматимуться ним 18-річні громадяни, до уваги не беруть.

Отак виховуємо інтелігентів. Проскачемо галопом по Європі, а тоді дивуємося, що Європа чомусь не хоче нас поважати. Але ж поважати можна лише того, хто поважає себе сам, хто має власну гідність, національну зокрема.

А школа повинна виховувати громадянина, патріота. Тоді випускник виходив би з її дверей із почуттям власної гідності. Вона могла б це робити, якби її не віддали на поталу державному чиновникові. Замість дбати про виховання свідомого українця, він дбає про те, щоб закидати вчителя непотрібною роботою — навчання роботою не вважають. Наприклад, наполегливо втілюють у життя мертвонароджену дисертацію щодо вираховування підсумкового бала та оформлення класних журналів. Там, нагорі, розбивають лоби, як написати в журналі: зошит? зошити? за зошити? Писати вгорі чи внизу? Справді, тяжко визначити, котрий із варіантів найефективніше вплине на підвищення успішності.

Замість оцінок за чверть, які учень пам’ятав, тепер оцінюють посеместрово. Більшість оцінок не пам’ятає. Отже, учень втрачає інтерес до оцінки.

Ні педагогам, ні вихованцям, ні державі від такої псевдодіяльності — жодної користі, зате чиновник звітує про втілення новацій. Школа для нього — не заклад, мета якого — підняти дитину розумово й духовно, а полігон для експериментів. Результат: наші діти не знають ні програмового матеріалу, ні позапрограмового.

Учителеві зостається самому викручуватися — всупереч міністерським указам. І з усіх сил утришия гонити комплекс меншовартості — діти його пізнають з одного речення: варто почути від філолога прохання “пошукати в книжКі та певній сторінКі”, — й учні розуміють, що вчитель сам не вірить у те, що каже на уроці. То навіщо виконувати його повчання?

Лише вчитель, залюблений у рідне слово, може переконати учнів, що українська література і справді чогось варта — за неї пролито стільки крові й скалічено багато життів. Тільки інтелігентний учитель викличе повагу до інтелігентів у кількох поколіннях Тичини та Рильського, і до інтелігентів од плуга й ковадла, які вибухнули талантом несподівано навіть для власних батьків. Тільки інтелігент зуміє пояснити: так, не всі були непохитними, але хто з нас може бути певним, що витримав би, якби кадебістська машина з радісним вишкіром садиста затискувала твої пальці дверима лише тому, що знайшла під час обшуку твою правду про себе:

Кубло бандитів-кадебістів,
Злодіїв і відставників
У стольному засіло місті,
Як партія більшовиків.

За ці рядки посадили Василя Стуса, який не здався, витримав, мав на те силу духу. А про інших сказав світлої пам’яті Леонід Кисельов:

Ну, что ж, как исстари ведется,
Бывают пятна и на солнце.
Конечно, это неприятно.
Но солнце — солнце.
Даже в пятнах.

Так, потрібні вчительські такт і делікатність, щоб діти сприйняли митців не тільки як геніїв, а й як звичайних людей — з усіма властивими їм слабинками й вадами. Але якщо це вдасться, то діти, по-перше, матимуть імунітет не стати бузиноїдами, по-друге, ближче сприйматимуть мистецтво, яке створили генії. Душею відчуватимуть полохливо-ніжні акварелі Тичини, філософську мрійливість Рильського, музикальність поезій Малковича, зболений патріотизм Стуса, широкий розмах Драча, страшний документалізм Барки та Слапчука, сповнений відчаю сарказм Маланюка.

Часи тоталітаризму нібито минули. Проте навіть програма з літератури для середньої школи не забезпечує вчителеві можливості виховувати патріота-українця, інтелігента, людину з почуттям національної гідності. Тому викладачеві, який має цю гідність і совість, украй важко. Він досі продирається крізь терня там, де йому мала б бути зелена вулиця. Він постійно відчуває своє безсилля, його совість мучить за те, що нашими ЗМІ керують чужинці, що українські газети ряснять помилками. Утім, просвітку не було й тоді, коли творили Григір Тютюнник, Василь Симоненко і ще десятки митців. Але вони творили для України.

Але ген свободи живий. За вождем Україна піде. І вчитель рідної мови може виховати майбутнього ватажка. Прикро, що досі він мусить це робити всупереч недолугим програмам, зросійщеним ЗМІ, чужомовній попсі.

Ми — у себе вдома, тож пам’ятаймо про це.

ДЕРЖАВНИЙ ЗЛОЧИН У СИСТЕМІ ОСВІТИ?

Володимир ФЕРЕНЦ,
м. Івано-Франківськ

Цьогорічне державне тестування ненароком виявило доволі неприємну проблему української системи освіти. Виявляється, в Україні є школи, випускники яких не знають державної мови в обсязі, достатньому для проходження тестування. Не знають вони української не тому, що не здатні її опанувати, — такий результат гарантує програма вивчення мови. Ідеться про так звані школи з національною мовою викладання. Саме вони і батьки випускників цих шкіл вимагають тестування національними мовами. Мотивувати це можна чим завгодно — правами національних меншин чи правами людини, але великої державної проблеми замаскувати не вдасться.

Частину молодих громадян нашої держави свідомо і програмно позбавляють конституційного права повноцінно оволодіти державною мовою. Щодо цих молодих людей це цинічний злочин, адже без досконалого володіння державною мовою вони не зможуть досягти високого соціального статусу, не стануть успішними в громадському й політичному житті, бізнесі.

Ілюзія, що скрізь у престижних галузях суспільної діяльності домінує російська. Це тимчасова ситуація, яка розвіється водночас з останніми ознаками колоніального статусу України. Сучасні політичні суперечності й боротьба свідчать про важкий, але неухильний процес звільнення України з-під чужої опіки і впливу. Невдовзі Україна стане однією з успішних європейських країн з власним потужним культурним полем і громадянами, які не матимуть проблем зі знанням мов і шануватимуть мову держави.

Дехто скаже, що це фантастичний прогноз. Але це нормальне бачення статусу громадянина. А обмеження конституційного права досконало опанувати державну мову — злочин проти конституційного ладу.

Ні Конституція, ні законодавство України не предбачають функціонування в нашій країні угорських, молдавських чи російських шкіл. Усі школи, навіть приватні, за статусом українські. В усіх школах вивчення мови, культури національних меншин чи поглиблене опанування математики чи англійської не повинно негативно позначатися на головній меті загальної освіти — вихованні повноцінного українського громадянина. Повноцінний громадянин — це людина із сучасним патріотичним баченням власної держави незалежно від особистої національної належності й реґіону походження; людина, яка поважає національну історію, символи та інститути держави попри ставлення до осіб при владі та знає конституційні обов’язки.

Якщо система освіти мовами меншин більше нагадуватиме освіту в іноземних школах, то які громадяни вийдуть із стін цих шкіл? Яку Україну вони будуватимуть?

Закладаючи мовну міну у вигляді дискримінації державної мови під систему державної освіти, знімаючи галас за другу державну, ті, що звикли бути “завжди зверху”, старанно вчать власних дітей української й англійської з розрахунку, що вони згодом змінять їх на керівних посадах і в бізнесі.

Колотнеча з мовою потрібна політикам для того, щоб посіяти розбрат серед людей, щоб легше ними керувати, щоб вони не знали, чиїх батьків діти і натовпом ходили недовченими заробітчанами Європою чи опинялись перед зачиненими дверима вищої освіти з готовими плакатами цих політичних сил.

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ АНТОНІНИ ГОРОХОВИЧ

Анатолій ЗБОРОВСЬКИЙ
м. Ірпінь Київської обл.

Нещодавно у Чернівцях вийшов друком навчально-методичний посібник Оксани Палійчук “Антоніна Горохович: педагогічні ідеї та освітня діяльність”. У книжці здійснено розгорнутий аналіз педагогічних ідей та освітньої діяльності видатної українки.

Народилася Антоніна Горохович 3 березня 1913 року в селищі Великі Межиричі нині Корецького району Рівненської області.

У 1917—1920 роках на Волині широкого розмаху почав набирати просвітянський рух. Важливу роль у формуванні національно-патріотичної світоглядної позиції Антоніни відіграв її дядько Василь Горохович, який тривалий час очолював волинську “Просвіту”. Завдяки йому у Великих Межиричах відкрили “Просвіту”, де культурно-просвітницькою роботою займалося двадцять свідомих селян.

1925-го Антоніна Горохович вступила до Рівненської української приватної гімназії Ф. Пекарського, яку 1921-го року відкрила рівненська “Просвіта”. Навчання в гімназії забезпечило становлення молодої активістки.

Оксана Палійчук, ґрунтуючись на невідомих і маловідомих джерелах, висвітлює основні віхи життя Антоніни Горохович, напрями її педагогічної діяльності, розкриває її погляди на родинне виховання, роль рідної мови у розвитку та вихованні дитини, виховний потенціал дитячої літератури, аналізує літературну спадщину діячки з погляду педагогічної спрямованості, досліджує сутність громадсько-просвітницької роботи педагога у “Пласті”, “Союзі Українок”, на ниві української журналістики та літературної критики в діаспорі.

Посібник Оксани Палійчук стане у пригоді вчителям, а також буде цікавим широкому читацькому загалу.

ЗАБОБОН НЕПЕРЕКЛАДНОСТІ

ЧИ ПІД СИЛУ МОВІ ТАРАСА ПЕРЕКЛАД ЦИТАТ?

Кілька років тому статтю з такою назвою вже публікували. Та й не раз, потрапляючи в різні читацькі контексти. Уперше — в газеті для вчителів “Українська мова та література” (1999, № 40), а потім у журналі “Всесвіт” (2000, № 1—2, С. 166—170) і в науковому збірнику “Слово і суспільство” (Ч. 2. — Київ, 2000, С. 79—85). Оприлюднив її сайт www.novamova.com.ua, а в Криму також “Дзвін Севастополя” (2002, № 3—5). Було й чимало відгуків. Та й не менше фігур мовчазного подиву, спроб обійти або підмінити важливу проблему, що нею людство переймалося від часів випікання на глиняних табличках клинописного шумерсько-аккадського словника. Чи не найприхильніший до позиції автора мовознавець, лексикограф і перекладач С. Караванський, виступаючи там само в “УМТЛ” (“До питання про неперекладність”, 2000, № 2), звузив її до накопичення суржику за два останні століття, тож загалом вдячний його однодумець мусив удатися до уточнень та роз’яснень (“Суржик як недопереклад”, “УМТЛ”, 2000, № 11). Зрештою, саме це непорозуміння спричинило до концептуально корисних відбрунькувань теми, зокрема воно вивело на ідею розглядати мовний пуризм як переклад (міжмовний або внутрішньомовний). З інших же, навпаки, вибудовується глухий фортечний мур, мур ритуалів несприйняття, за яким ховається якесь чудисько в обладунках страху і зневіри, чий несамовитий голодний рев під супровід брязкоту кайданів розноситься по всій планеті позивними країни. Чудисько дике, стопащеке, принижене, обізлене, небезпечне й нещасне — справжній демон неволі. Жеручи мільйони душ, воно не бажає нічого з’ясовувати. А дослідити треба вже цю нехіть зважувати чиїсь докази. Та чи здатна філологія самотужки постати перед ним дзеркалом правди, щоб спонукати до гризот і метаморфоз, коли її саму нерідко засліплюють ідол невідворотності людської кривди і звабливий блиск академічних скіпетрів? Це ж від імені науки нас навертають до нищення набутих споконвіку цінностей…

З дискусій про перекладність сьогодні неминуче виносиш відчуття того, наскільки непросто, але й конче потрібно сформувати цю, на перший погляд, ніби й не надто складну засаду в теорії. Та значно важче й набагато важливіше виплекати її в ділі, на практиці — як орудну ланку фахового перекладацького кредо, тим паче як елемент побутової масової свідомості. Поза сумнівом, засада ця — рушій культури, виразник мовного суверенітету й розумового потенціалу цілого народу, а отже, і прапор громадянської гідності. Хоч як мудруй, місткий термін “перекладність” мимоволі виходить за межі науки про переклад і творчої робітні. Тому, розширивши й освіживши виклад теми, яка залишається злободенною, пропоную її увазі читача.

Микола Малишко. “Свіча”

Віталій РАДЧУК

Що таке перекладність? По-простому кажучи, це можливість відтворити щось засобами іншої мови. У широкому сенсі — вияв взаємного тяжіння, здатність зрозуміти і втілити, тобто витлумачити чужий світ думок і почувань питомими для себе і свого середовища формами вираження. Слід наголосити: йдеться про міцність мостів порозуміння і саме про **об’єктивний** параметр стану зчепності між мовами, людьми і народами, який не залежить від наявності й довершеності словників, від чиїхось особистих талантів або примх. Так само вміст потрібного нам для життя кисню в повітрі не залежить від чутливості приладів, якими його вимірюють.

Перекладність — ключове поняття в теорії перекладу й основоположний принцип у професійному світогляді перекладача. Без орудної ідеї потенціалу мови, яку на практиці завжди живить відчуття її тонкощів, годі уявити як роботу журналіста чи письменника, так і посередника в міжмовному спілкуванні — інтерпретатора чужих думок і душевних поривань. Бо хто ж братиметься за переклад, коли наперед відомо, що нічого перекласти не вдасться?

Утім, у нашому повсякденному побуті живучим залишається забобон неперекладності — переконання в незламній монополії на думку і почуття тієї мови, що нею первісно їх висловлено. Це може здатися дуже дивним, але сповідують ідею неперекладності передусім люди, які причетні до мистецтва слова і науки про слово: професійні газетярі, радіо- і тележурналісти, письменники, літературні критики і — що особливо характерно (чи, краще б сказати, надзвичайно парадоксально) — мовознавці. Забобон неперекладності сьогодні так міцно вкорінений, що виступати проти нього відкрито, ризикуючи тим, що тебе обвішають ярликами з усілякими “ізмами” (на які завжди багатий сон ледачого розуму), може хіба що нерозважливий єретик. Освічені носії української мови уникають перекладу в тих випадках, коли він не лише можливий і робиться легко, а й конче потрібний як елемент культури цілісного тексту, життєздатності мови і доступності самої думки. Ця шкідлива звичка німувати на своє і рідне, звичка відмовлятися від власного голосу на користь чужого набула такого поширення, що ми її навіть не помічаємо. Можна без перебільшення твердити, що нею вражена вся україномовна спільнота.

Надто тоді це очевидно, коли цитуємо чужомовних авторів без перекладу, нібито “для документальності”. Що ж ми у таких випадках хочемо документувати: фізичний порух чужого пера, вібрації звуку чи доказ свого розуміння суті висловлювання? А може, нестійкість своєї розчахненої психіки? Мова-бо — душа народу. Чи потрапить душа вічно сіпатися між різними світами й залишатися при здоров’ї? Чи годне буяти цвітом перекотиполе? А може, то скріплений знаком нового власника протокол збуту-продажу душі? Тавро прислужництва, таке звичне й миле, що розійшлося родимими плямами по всьому етнічному тілу? Чи не посвідка про фатальні метастази всередині організму?

Ось приклад парадокса, з якого аж випирає недомисел: критик-літературознавець у відгуку на перекладознавчу книжку наводить, **не впускаючи у свою мову**, відомі слова М. Цвєтаєвої: “Мені кажуть — Пушкін не піддається перекладові. Як **може** не піддаватися перекладові той, хто переклав на свою (загальнолюдську) мову не сказане і несказанне?..”[1] Ідеться про поета, що своїми перекладами й оригінальними творами сам спростував той скептицизм щодо “домашніх” можливостей своєї мови, якого чіпко трималося франкомовне російське дворянство. Мало того — показав, що “великій і могутній” мові росіян надається вселенський гуманізм. Якби О. Пушкін був вузькосвітським поетом, його самого ніхто і не брався би перекладати. Він-бо й сам провіщав: “Про мене відголос пройде в усій Русі великій. І нареченe мене всяк сущий в ній язик”. І всяк язик поета по-своєму “нарік” і переклав.

Будь-яка розвинена мова має множину варіантів перекладу кожного твору класики. Це динамічна множина, що живе внутрішньою взаємодією, поповнюється і всіма іпостасями оновлюється. Бо зміст не заморозиш текстом, як у холодильнику, книжка — не мертве й незрушне тіло почуття і думки, а порив невпинної людської свідомості до вічно мінливого життя, яке збагачує книжку кожним прочитанням. У книжок своя доля. Книжка має властивість окремого слова, зміст якого вібрує і дихає киснем довкілля. Феномен всесвітньої літератури завдячує майже виключно перекладам. “Заповіт” Т. Шевченка надруковано в одній книжці 147-ма різними мовами. Тільки російських перекладів “Заповіту” відомо понад 60. Мандруючи через віки країнами й світами в різномовних тлумаченнях, хай би якими своєрідними й наближеними вони були, “Кобзар” убирає пульс мільйонів сердець, усотує болі й радощі планети, стаючи її історією.

Водночас переклад розв’язує завдання тієї культури, мовою якої він зроблений. Тому О. Пушкіна в Україні перекладали десятки поетів. Візьмімо “Євгенія Онєгіна” і переконаймося: те, що складає самобутність і чарівність, саме єство пушкінської поезії, — не щезає під конгеніальним пером М. Рильського, а розкривається новими гранями. При цьому російський класик виявляє **багатющий потенціал української мови**. Те саме завдяки М. Рильському дає нам “Пан Тадеуш” А. Міцкевича. У 26-му й 27-му числах альманаху “Сузір’я” за 1987 і 1988 роки мною подано 12 перекладів поезії О. Пушкіна “Лист у Сибір”, п’ять версій його сонета “Поетові” та 16 (сьогодні їх майже 30) поетичних тлумачень “Паруса” М. Лермонтова, у № 1 журналу “Рідна школа” за 1997 рік — вісім варіантів перекладу вірша О. Пушкіна “Я вас кохав”. В університеті мої студенти порівнюють, як осягли “Гамлета” В. Шекспіра, перекладаючи тутешнім словом, Ю. Федькович, М. Старицький, П. Куліш, І. Рудницький, Г. Хоткевич, О. Бургардт, В. Вер, Л. Гребінка, Г. Кочур, Ю. Андрухович. Розбираємо 12 українських перекладів його 66-го сонета, 12 віршованих прочитань “Ельдорадо” Е. По, 15 трактувань “Осінньої пісні” П. Верлена, 16 втілень “Нічної пісні мандрівника” Й.-В. Ґете, чимало інших таких колекцій, вервечок, естафет. Усі вони доводять, що переклад класики — форма причетності, **знаряддя осмислення**, документальне свідчення того, що поезія взяла за душу, і над її рядками **думали**. Поза сумнівом, перевираження не просто фіксує, а відтінює думку і тим самим поглиблює, збагачує; тому і множина тлумачень розбуркує її краще, ніж “бездітний” першотекст. Та коли вірші О. Пушкіна можуть зручно почуватися в українській мові, то невже відгук про поета М. Цвєтаєвої, написаний неримованою прозою, не піддається відтворенню? Невже краще переписати його **бездумно,** тим самим показавши своє безпорадне самозречення, неповагу до мови Т. Шевченка і заразом — повне нерозуміння цитованого джерела, свою чужість у поглядах до О. Пушкіна і М. Цвєтаєвої?

Назагал перекладність ступенюється як здатність культур вести діалог, хоч незрідка посередник натикається на парадокс аналізу, що не увінчується синтезом. Індійський мудрець Крішнамурті застерігав: коли немає бачення цілого, деталі набувають неймовірних розмірів. “Ціле, — підкреслював О. Кундзіч, — перекладне навіть у тому випадку, коли воно складається з неперекладних елементів”[2].

Є серед поетів перекладачі настільки тонкі та вразливі у своїй чуттєвості й чутливості, що потреба найменшої зміни звука або поруху пензля під час переходу твору з мови в мову видається їм перекрученням цілісного задуму й оригінальної системи художніх знаків. До таких належить у нас А. Содомора — глибокий аналітик, віртуоз перекладу, чиє вміння угледіти й перевтілити суть поезії мажорно свідчить саме на користь її перекладності. А проте щира скромність Протея, невгамовність у творчому пошуку (в мистецтві немає закінчених речей), доскіплива невдоволеність критика навіяли йому такий сонет:

Якщо неперекладність — забобон,
То я — з найзабобонніших на світі:
З Верленом затужити в унісон?..
Чи парусом так само забіліти?..
Для товмача не кара це — закон:
Цю саму хвилю двічі не зустріти;
Що не струна — то інший обертон,
Щомиті — інший настрій на струні тій.
І все ж, найзабобонніший товмач,
Як плив, так і пливтиму — між невдач,
Од слова путь верстаючи й до слова.
А щоб не впасти в крайнощів полон —
Над забобоном б’юся знову й знову,
Якщо неперекладність — забобон…[3]

Ні, не мав рації Р. Фрост, стверджуючи: “Поезія — це те, що не піддається перекладу”. Навпаки: здатність поезії переходити з мови в мову — її властивість і суть, бо в поезії втілено прагнення бути почутим, і не тільки в себе вдома, на хуторі, повіті чи в країні, — вона спосіб порозумітися через моря й епохи, це погук до людей і відгук у ній багатоманітності вселенського людського досвіду. Мав рацію М. Гумільов, коли говорив: “Щоб осягти сповна якого-небудь поета, треба його прочитати перекладеним усіма мовами”[4].

Далі буде.

[1] *Мороз Л.* До глибин перекладу. — Літературна Україна. 12 грудня 1985 року.

[2] *Кундзіч О.* Творчі проблеми перекладу. — Київ, 1973, с. 52.

[3] *Содомора А.* Студії одного вірша. — Львів, 2006, с. 230.

[4] *Гумилев Н.* Письмо о русской поэзии // Аполлон, 1914, № 5, с. 42.

“У східняків і галичан єдиний дух, єдина мова, єдине прагнення”.

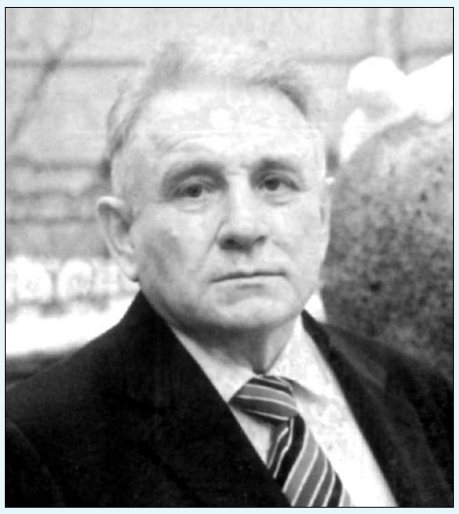

Василь Фольварочний (народився 30 січня 1941 року в селі Нападівка Лановецького району Тернопільської області) — поет, прозаїк, драматург, громадський діяч. Член Національної спілки письменників України (1969), Національної спілки театральних діячів України (1973), заслужений діяч мистецтв України (2001). Нагороджений орденами “За заслуги” III ступеня, Рівноапостольних Кирила і Мефодія (обидва — 2006), почесними відзнаками “Знак пошани” (1986), “Будівничий України” (2001). Лауреат премії Всесоюзного конкурсу на кращу п’єсу (1977), літературно-мистецької премії ім. С. Воробкевича (2000).

Навчався у Чернівецькому університеті (з 1958), закінчив Львівський університет (1963).

Працював учителем, журналістом у редакціях газет Буковини та Житомирщини, завідувачем літературної частини Житомирського обласного музично-драматичного театру. У Чернівцях — заступником начальника обласного управління культури, заступником голови облвиконкому (1990), заступником голови обласної державної адміністрації (1991—1993), заступником директора Науково-дослідного центру буковинознавства при Чернівецькому університеті (1993—1997). Із 1974-го — секретар, у 1976—1990 роках — відповідальний секретар Чернівецької організації НСПУ. Голова обласної організації Конґресу української інтелігенції (1997—2001). Із жовтня 2003 року — перший заступник голови Київської організації, з 2003 року — голова об’єднання драматургів НСПУ. У 2002—2006 роках — директор Будинку письменників НСПУ. Нині — заступник голови Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка.

Автор збірок поезій “Тривога” (1966), “Ростуть сини” (1967), “Досвіток” (1968), “Уроки вірності” (1976), “Течія” (1982), “Родовід” (1992), “Поезії” (2000), “Соняшник на балконі” (2005); документальних повістей “Сонце в зернині” (1972), “Цілюща вода” (1976), “Земля Жижиянових правнуків” (1980) та інших; романів “Сказ”, “Обірвані струни” (обидва — 2004), “Чорний бумер” (2006); п’єс “Складна гама” (1968), “Друге цвітіння” (1969), “Екзамен на зрілість” (“Жива вода”, 1974), “Не проспати роси” (1976), “Вода з отчої криниці”, “Травнева музика” (1979), “І прийде день”, “Світлиця для прийдешнього”, “Дитячі забави” (всі — 1988), “Богдан” (2003), “Петлюра”, “Доки море перелечу” (обидві — 2005), “Пастка” (2006), збірників п’єс “Пересолений мед”, “Спокуса” (обидва — 2000) та інших, які ставили в багатьох театрах в Україні та за кордоном.

Василь ФОЛЬВАРОЧНИЙ

СТРИНОЖЕНІ КОНІ

Ні свічки, які ставив Петлюра в церкві, щоб не сталося розколу в партії, ні гарячі промови Порша й Винниченка, ні виступи його, Петлюри, та Понятенка не змогли переконати опонентів, що потрібно продовжувати боротьбу за українською програмою, а не бути підголоском у чужому багатоголосому хорі росіян. Нічого не допомогло. Партія розкололась, розділилася не на дві, як спершу передбачалося, а на три групи.

Прихильники злиття з російською меншовицькою партією, переважно так звані закордонці, залишили конференцію, відмовилися від союзу із незалежниками. Вони виступили проти розподілу спільного партійного майна, хотіли залишити все собі, привласнити партійну касу, архів, бібліотеку, склад літератури. І нічим не поступитися для інших. Незалежники уповноважили Симона Петлюру домовитися про справедливий паритетний розподіл. Коли ж із перемовин нічого не вийшло, Петлюра вирішив діяти в інший спосіб — рішуче, із застосуванням сили. Домовився із кількома однопартійцями з місцевих галичан і одного вечора, саме перед Водохрещем, кілька хлопців під’їхали на найнятих санях до приміщення партії, зламали замок, винесли сейф із касою, корзини з архівними документами та найцінніші книжки, вивезли все та заховали в надійному місці.

— Хто не прагне справедливого розподілу, втрачає все! — заявив Симон в очі Ткаченку, добре знайомому йому ще з Кубані, коли той запідозрив, що експропріація партійного майна — справа рук не когось іншого, а його, Петлюри.

Після конференції й розколу відійшло від керівництва багато відомих лідерів. На перший план вийшли в основному молоді, ще вчора мало знані партійці, які сміливо заявили про себе на конференції як розумні, ерудовані політики, правда, по-молодечому трохи авантюрні та запальні. Симон Петлюра і Володимир Винниченко стали правою рукою керівника партії Михайла Порша, лідерами серед закордону і завоювали повагу галичан.

Невдовзі після від’їзду Порша на з’їзд російських соціал-демократів, а Антоновича до Харкова, які редагували партійні видання “Праця” і “Селянин”, їхні редакторські обов’язки перебрав на себе Петлюра. Він не тільки утримав завойовані позиції, а й домігся збільшення накладу видань, розширив автуру. Цьому сприяла комунікабельність молодого революціонера, вміння сходитись із людьми, прислухатися до чужих міркувань. Його полюбили галицькі ліберали, стали частіше дописувати до редагованих ним видань і пропонували Петлюрі друкуватися в їхніх: у “Літературно-науковому віснику”, редагованому Франком, і в Записках Наукового товариства імені Шевченка, якими опікувався Грушевський.

СИМОН ПЕТЛЮРА

ФРАГМЕНТ ІСТОРИЧНОГО РОМАНУ-ЕПОПЕЇ

Завітавши якось до редакції, де господарював Петлюра, Михайло Сергійович помітив чимало марксистських книжок, зокрема Ульянова-Леніна і Плеханова.

— Що вони вам дають?

— Розширення світогляду.

— Дивіться, щоб не завели вас у тупик. Свого часу я перечитав багатьох європейських утопістів-соціалістів, знайомився з творами Маркса й Енгельса, навіть потрапляв під їхній вплив, але зумів, слава Господу, швидко позбутися тої зарази — викашляв, виблював — і тепер мій організм з антимарксистським імунітетом, — щиро зізнався Грушевський.

— Може, ці книжки сприятимуть виробленню належного імунітету й у моєму політичному організмі, послужать щепленням від непотрібної зарази, — віджартувався Петлюра. — А що ви порадите для читання, Михайле Сергійовичу? Полеміку Драгоманова з Грінченком перечитав. Франко постійно в мене під рукою.

— На перших порах прослухати сьогоднішній курс лекцій у Львівському підпільному університеті, де читають Михайло Павлик і Володимир Гнатюк, ну й Володимир Левицький та й ми з Франком...

Зайшов Володимир Левицький, привітався.

— Про вовка помовка, — мовив Грушевський. — Щойно згадували про вас.

— Лаяли незлим тихим словом?

— Хвалив ваші лекції в підпільному університеті, агітую пана Петлюру записатися туди.

— Слушно. Я трохи замерз — не пригостите гарбатою?

— Обов’язково. Тільки на кілька хвилин залишу вас, мушу збігати до склепу, купити чаю, печива й цукру, а то все скінчилося. Вчора багато гостей мав, — зізнався Петлюра.

— Цукру грудочками — люблю гризти, тренувати зуби, — попросив Грушевський.

— По-моєму, ви вже перегризли всі граніти науки, — пожартував Симон.

— Чим більше довідуєшся, тим більшим невігласом почуваєшся. Пізнанню, як Всесвіту, немає кінця.

Симон вийшов із кімнати.

— І як вам цей полтавець, земляк Котляревського? — поцікавився Левицький.

— Давно не зустрічав серед молодих людей такого шляхетно вихованого, товариського, щирого й доброго, а головне — енергійного й працьовитого, дуже відданого нашій національній справі патріота. Росте на очах. І головне — вміє ладити з галичанами, полюбився їм.

— А яке враження справляє на вас посланець степової Еллади, хрещеник Євгена Чикаленка Володимир Винниченко?

— Тут варто послухати самого Чикаленка. Якось сказав мені про свого хрещеника, що це амбітна, імпульсивна і дуже затята натура, в якій живе дух суперечності. Сповідує соціалізм, але схильний до авантюрного анархізму. Хтось назвав його позашлюбною дитиною Карла Маркса і вродливої та темпераментної української молодиці... Бунтар за характером, геній за талантом. Важко передбачити, куди занесе його стихія, якщо не зламає собі шиї, коли пробуватиме пробити мур головою. Придивляюся до обох, від обох чекаю чогось великого. Згодом, коли суспільність визріє для революційних зламів, обидва ці юнаки можуть вирости у належних державних мужів, стати справжніми поводирями народу, а то й вождями української революції.

— Я чув відгук Франка про творчість Винниченка. Він заявив, що серед млявої, тонкоартистичної, малосилої або ординарно шаблонової та безталанної генерації сучасних українських письменників раптом виринуло щось дуже рішуче, мускулисте і повне темпераменту, що не лізе в кишеню за словом, а сипле його потоками, що не сіє крізь сито, а валить валом, як саме життя, всуміш: українське, московське, калічене, чисте... З нього зможе вирости письменник, рівний найбільшим талантам Європи, якщо не зламається під тягарем життєвих випробувань.

— Це добре, що вони обидва, як брати, разом, Петлюра і Винниченко, — захоплено сказав Левицький.

— Це лише на перший погляд вони ніби брати, а насправді вони в негласнім суперництві. Буде шкода, якщо їх обох назовсім поглине революційна робота. Винниченко зміг би стати великим письменником, а Петлюра — не меншим діячем театру, продовжувачем справи Кропивницького, Тобілевичів. Читав його рецензії — у нього глибоке розуміння штуки театру...

— Треба давати зелену дорогу їм обом у наших виданнях, заохочувати, підбадьорювати, допомагати морально і матеріально.

— Щодо матеріальної допомоги, то це по вашій лінії.

Повернувся Петлюра, виклав на стіл пакунки з покупками, поставив чайник кип’ятити воду.

— Скажіть, пане Симоне, чому ваші прибульці з підросійської України здебільшого не зуміли подружитися з місцевими політичними діячами?

— Молоді рупівці лякають галичан своїм екстремізмом, відкиданням приватної власності, яку свято шанують тут, а також атеїзмом, ну і залежністю від росіян, комплексом вторинності, меншовартості.

— І які ваші плани, як надовго залишитеся тут? — поцікавився Левицький. — Ви гарно вписалися тут.

— Визріває революція в Росії й на Великій Україні, мені треба бути там, біля її серця. Так що пробуду тут, може, ще до Великодня, але не далі. Прослухаю курс лекцій у Львівському підпільному університеті — й до Києва. А там, можливо, до Петербурга чи до Москви для проходження тамтешніх університетів. Треба готуватися до великих справ.

— Якщо ви у передчутті російської революції, то простудіюйте, доки тут, уроки революції 1848-го в Європі, — порадив Левицький.

— За порадою пана Грушевського, завдяки книжкам, які люб’язно подарував Михайло Сергійович, я вже почав студіювати уроки “весни народів”.

— Не шкодуєте, що прожили понад рік серед галичан?

— Ніскільки. Я тут збагатився. Зрозумів, що у східняків і галичан єдиний дух, єдина мова, єдине прагнення, щоб усі вкраїнські землі, підросійські й підавстро-угорські, об’єдналися, і ми здобули єдину Українську державу, — сказав Симон, знімаючи з вогню чайник, де закипіла вода, й пара почала наповнювати невеличку редакційну кімнату.

Далі буде.

● “ПРОСВІТА” ЗАПРОШУЄ

◆ Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, Творче об’єднання драматургів та кінодраматургів Національної спілки письменників України, Рада Київської організації НСПУ запрошують на презентацію нового роману Василя Фольварочного “Чорний бумер”.

Презентація відбудеться 30 вересня 2008 року в Будинку письменників, вул. Банкова, 2, конференц-зал, другий поверх. Початок о 18.00.

◆ IV Всеукраїнська наукова конференція “Василь Стус: життєві і творчі контексти”. Донецьк, 25 вересня. Організатори: ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка, Міністерство освіти і науки України, Інститут літератури НАН України, Донецький національний університет.

Серед доповідачів — Левко Лук’яненко, Євген Сверстюк, Павло Мовчан, Іван Драч, Володимир Яворівський, Микола Жулинський, Петро Кононенко, Олександр Пономарів, Дмитро Стус.

◆ Ювілейний творчий вечір поета, громадського діяча, голови Вишгородського районного об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка Олександра Дробахи з нагоди 70-річчя проводять: “Просвіта”, Національна спілка письменників України, Київська обласна держадміністрація.

У програмі — виступи письменників, концерт художніх колективів.

26 вересня. Приміщення НСПУ. Початок о 17.00.

«ЖИВОЮ ДУШЕЮ В УКРАЙНІ ВИТАЙ»

ПРИЛУЧЧИНА В ЖИТТІ Й ТВОРЧОСТІ КОБЗАРЯ

Анатолій РИЖЕНКО,
м. Прилуки

В школі хлопчик ясноокий
Руку підійма:
— Чом в Шевченка у Тараса
Орденів нема?
Вчитель каже: Як поета
Полюбив народ,
То йому уже не треба
Інших нагород.
Павло ГЛАЗОВИЙ

Любов'ю і пошаною оточене ім'я Тараса Григоровича Шевченка в нашому краї, де він побував кілька разів, знайомлячись із мешканцями та історичним минулим.

Це, як відомо, відобразилося в його мистецьких, а згодом і в прозових творах та поезії.

Вважають, що поет тричі побував на Прилуччині: 1845, 1846 та 1859 років. Проте ґрунтовне дослідження і вивчення його біографії на основі опублікованих в 70—80-х роках минулого століття джерел надає підстави стверджувати, що Тарас Шевченко бував на Прилуччині 1843,1844, 1845,1846 та 1859 років.

Уперше поет відвідав Прилуччину під час подорожі в Україну 1843-го та на початку 1844 року.

Їдучи в Україну, головним місцем перебування Тарас Шевченко, за рекомендацією конференц-секретаря Академії мистецтв В. Григоровича, вважав Качанівку, з власником якої Г. Тарновським (1788—1853), познайомився в Петербурзі ще 1839 року. Тарновський в своєму маєтку в Качанівці зібрав велику бібліотеку, чимало старовинних речей, створив картинну галерею. В різний час у нього побували видатні письменники і поети, художники і музиканти та інші діячі культури. “Він належав, — зазначає О. Кониський, — до тих українських панів-дуків, що хоч потроху пам'ятали свій національно-народний родовід і не цурались ідей національно-демократичних, звісно, настільки хоча, наскільки давало те панське походження”.

Запрошення побувати в маєтку Григорія Тарновського одержав і Тарас Шевченко. До Качанівки поет приїхав у травні 1843 року і привіз господареві картину “Катерина”, яку той погодився купити.

Як стверджує П. Жур, “поет вирушив на батьківщину разом з Є. Гребінкою. З ними їхала сестра Гребінки Людмила”. І далі: “У ті часи поїздка від Петербурга Білоруським трактом до Пирятина, поблизу якого в маєтку “Убєжище” жили родичі Гребінки, тривала не більше тижня... Виїхавши 19 травня з Петербурга, Шевченко і Гребінка з сестрою були 24—25 травня в Чернігові”.

Потім відвідали Ніжин. “Тоді не існувало зручнішої дороги з Чернігова в Качанівку, ніж через Ніжин. Шлях на Качанівку, куди їхав Шевченко на Пирятин, куди прямував Гребінка (“Убєжище” було за 15 верст від Пирятина), пролягав у напрямку Прилук. Іншої дороги з Ніжина до Качанівки тоді не було”.

Дорогу до Качанівки Т. Шевченко знав від Глінки, з яким був добре знайомий і композиторським талантом якого захоплювався, а також із розповідей свого друга В. Штернберга, який не раз був у Качанівці, з його етюдів і зарисовок пейзажів парку й околиць села. Як стверджує П. Жур, саме Василь Штернберг познайомив Шевченка з господарем Качанівки. У столиці на вулиці Басейній (нині ділянка будинку № 7 на вулиці Некрасова) Г. Тарновський мав двоповерховий будинок, куди, звичайно, приїжджав на зиму. “Я рідко там буваю, — розповідав потім Шевченко від імені героя повісті “Художник”, — і то, власне, заради Штернберга...”

Перебуваючи в Качанівці, поет виїздив у навколишні населені пункти, зокрема до Батурина (зберігся малюнок батуринського замку, який Шевченко виконав 1843 р.). П. Жур висловлює думку про те, що саме під час цього приїзду до Качанівки відбулося знайомство поета з бджоляром П. Прокоповичем, який мешкав на околиці Батурина, про що свідчить картина “На пасіці” (1843). Про “славного бджоляра”, “великого пасічника” Прокоповича, засновника школи бджолярів, винахідника рамкового вулика, автора класичних праць з бджолярства Шевченко пише в повісті “Близнецы”.

Після відвідин Качанівки поет вирушив до Києва через Прилуки, де повинен був отримати подорожну, Пирятин, Переяслав, Бровари. Отже, можна стверджувати, що вперше Т. Шевченко побував у нашому місті влітку 1843 року.

З Києва Шевченко поїхав до Кирилівки, “де вже котрий рік чекали його столітній дід, брати і сестри, з якими, — пише П. Жур, — хотів у цю поїздку зустрітися поет”.

У кінці червня 1843 р. Тарас Григорович — уже в “Убєжищі” біля Пирятина, де, домовившись із Є. Гребінкою, вони мали зустрітися. В “Убєжищі” поет пробув недовго. 29 червня на Гребінку чекали в Мойсівці, де щороку цього дня поміщиця Т. Волховська влаштовувала пишний бал.

У Мойсівці Євген Гребінка познайомив поета з О. С. Афанасьєвим-Чужбинським і з братами Закревськими. В. О. Закревського Шевченко називав великим і щирим другом. Близьким другом В. Закревського був Яків Петрович де Бальмен. Із ним Тарас Шевченко відразу зблизився і заприятелював.

Як зазначає П. Жур, “Віктор Закревський і Яків де Бальмен були близькими духовно. Про це свідчить їхнє листування. Характерний лист Я. де Бальмена до В. Закревського: “Любий друже Вікторе! Блукаючи по степу посеред цієї неозорої рівнини (в Подольській губернії), я часто задивлявся на силу-силенну могил-пам'яток старої слави нашої України. Ці степи — давні рубежі Польщі, Туреччини й землі Козачої, могили вкривають їх, неначе тавро, поставлене на ґрунт відважністю українців...

Хотів би знати всі найменші подробиці рідного краю. Признаюся, що я покладався на тебе більше, аніж на кого-небудь іншого, а ти мовчиш... Бодай би тебе собаки з'їли!” — жартує Яків де Бальмен”.

У цих рядках відчувається людина, яка любить Україну, цікавиться її минулим, живе сучасним.

Яків де Бальмен (1813—1845) став одним із найближчих друзів молодого Тараса Шевченка. Про нього часто йшлося на сторінках шевченкознавчої літератури. Проте, як стверджує український літературознавець Андрій Кузьменко, “сказано про нього ще дуже мало і не завжди правильно. Таке становище пояснюється зокрема тим, що царизм свого часу зробив усе можливе, щоб нащадки забули це ім'я”.

Книжка А. Кузьменка “Друже незабутній...” — перше поглиблене дослідження життя і творчості Якова де Бальмена.

У передмові до книжки “Яков де Бальмен. Повести”, яка вийшла друком 1988 р. в Харкові у видавництві “Прапор”, доктор філологічних наук В. Шубравський пише: “На час знайомства у Мойсівці (29 червня 1843 р.) Яків де Бальмен в чині ротмістра був ад'ютантом начальника штабу, розквартированого в Одесі, П'ятого піхотного корпусу генерал-лейтенанта П. Данненберга 1-го і приїхав у рідні краї у відпустку. Одразу після знайомства Шевченко і Я. де Бальмен заприятелювали. Вони зустрічались у братів Закревських, у Рєпніних, а під час зустрічі 24 січня 1844 р. спільно з І. Корбе і В. Закревський підписали колективний лист історикові М. Маркевичу. Виїхавши після цього в Одесу, Я. де Бальмен взяв собі у союзники родича по матері художника М. Башилова, почав, як відомо, переписувати й ілюструвати твори Шевченка”.

Про життя і творчість Кобзаревого друга, повторюючи помилки попередників, часто писали шевченкознавці в монографіях, повідомленнях, статтях і коментарях до поеми “Кавказ”. “Це трапилося тому, — наголошує А. Кузьменко, — що вони здебільшого не звертались до архівних документів, а користувалися матеріалами, написаними зі слів тих, хто дуже мало знав про життя і творчість Шевченкового друга”.

Уточнення у трактуванні життя і творчості Я. де Бальмена стали можливими, коли в наших архівах знайшли рукописну збірку його неопублікованих повістей, записник й альбом рисунків 1840—1841 рр., а потім важливі документи біографічного характеру, листи його близьких родичів та інші документальні матеріали. “Вони, — пише А. Кузьменко, — надали достатньо підстав для того, щоб виправити помилки, заповнити великі білі плями, що траплялися в біографії Я. де Бальмена”.

Значну кількість цих матеріалів знайшов А. Кузьменко в Полтавському архіві, куди вони потрапили із Прилуцького музею, про що свідчить записка від 17 квітня 1925 року, яка збереглася в Полтавському архіві.

У світлі нових архівних матеріалів Я. де Бальмен постає передовою талановитою людиною 30—40-х років XIX ст., яка стала другом і соратником Т. Шевченка в період його становлення як прогресивного поета.

Російські де Бальмени — вихідці із Шотландії. їхні предки брали активну участь у громадському житті країни. Бурхливі події минулого примушували декого з них залишити батьківщину й емігрувати в Англію, Францію, Швецію тощо на початку XVIII ст.

Один із представників цього роду емігрував у Францію. Там під іменем Рамзая де Бальмена служив у гвардії. Потім потрапив у Туреччину і вступив до султанського війська. 1736 р. приїхав у Петербург, прийняв російське підданство і, діставши чин прем'єр-майора російської армії, розпочав службу в Троїцькому піхотному полку як граф Богдан Андрійович де Бальмен. Дослужившись до чину генерал-майора, загинув у серпні 1741 р. у бою зі шведами. Його синові, Антонові Богдановичу, 1780 року присвоїли звання генерал-поручика. Від шлюбу з дочкою графа Девієра, вихідця з Португалії, в нього було п'ятеро дітей: дві дочки і три сини — Олександр, Карл і Петро. Петро де Бальмен — батько Якова. П. де Бальмен одружився із Софією Олександрівною Башиловою, батьки якої були пов'язані з Україною. В селі Мойсівці (неподалік Пирятина) жила сестра Башилової Тетяна Густавівна Волховська. У кінці 90-х років XVIII ст. Башилови купили маєток у селі Линовиця на березі тиховодної річки Рудої, що пересихала й утворювала великі чисті ставки. На місці старих будівель вони спорудили двоповерховий будинок із колонами, два одноповерхові флігелі та кілька господарських будівель. Великий сад упорядкували.

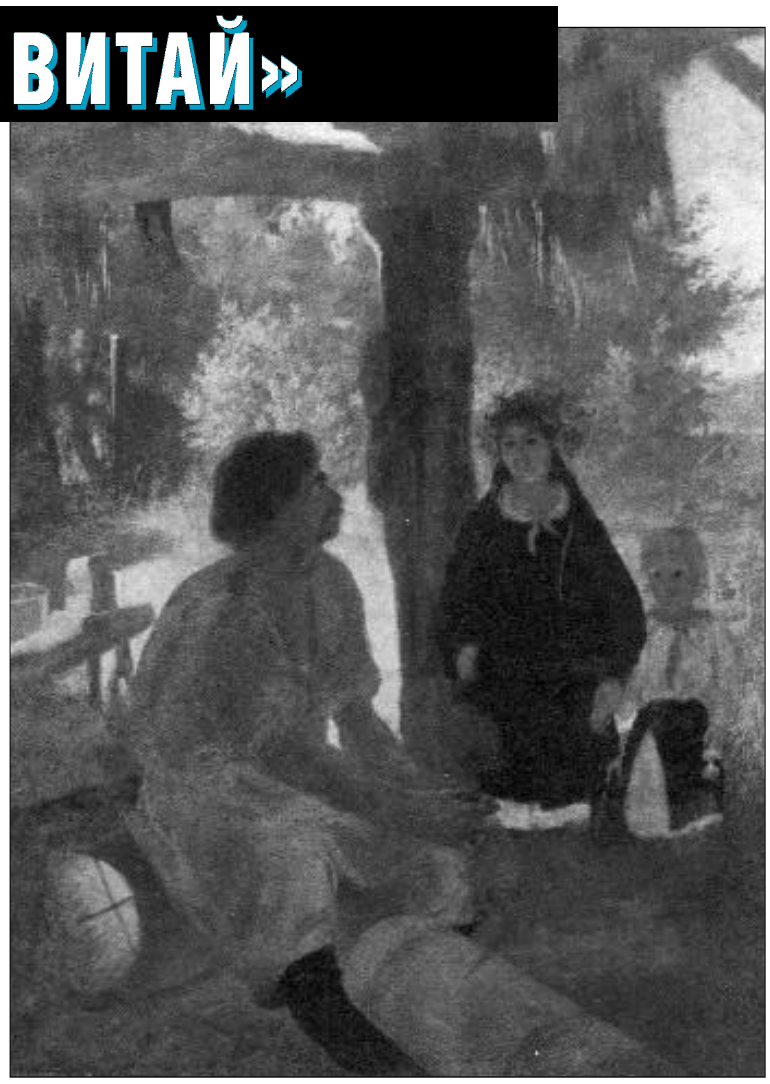

Тарас Шевченко. “На пасіці”

Коли Софія Олександрівна вийшла заміж за Петра Антоновича де Бальмена, Башилови подарували цей маєток їй. Відтепер Линовиця стала постійним місцем проживання де Бальменів. У цьому селі 16 липня 1813 р. і народився Яків — старший син Петра Антоновича й Софії Олександрівни де Бальмен.

“Є підстави вважати, — стверджує А. Кузьменко, — що початкову освіту Я. де Бальмен одержав 1822—1823 рр. не вдома, як безпідставно стверджують автори біографічних довідок, а в Прилуцькому пансіоні досвідченого педагога П. Білецького-Носенка. З 1824 р. Яків, навчаючись удома, мав досить ґрунтовну освіту. Один із його вчителів — талановитий педагог і художник Карл Іванович Рабус (1800—1857), який після закінчення Академії мистецтв приїхав в Україну. Викладання теоретичних курсів він продумано й ефективно поєднував із практичними заняттями. З літа 1828 р. батьки Якова почали збирати документи для вступу до Ніжинської гімназії вищих наук. Навесні 1829 р. Я. де Бальмен був готовий до вступних іспитів.

Роки навчання в гімназії (1830—1832) відіграли важливу роль у формуванні його поглядів і переконань, близьких до декабристських.

1832 р. Яків де Бальмен круто змінює життєвий шлях — вступає на військову службу. Він — юнкер Білгородського уланського полку, що дислокувався неподалік Чугуєва, зі штабом у селі Новобілгород.

На час знайомства з Шевченком він був ротмістром, встиг розчаруватися у військовій службі й мріяв про відставку.

Його зустрічі й спілкування з Тарасом Шевченком тривали після перебування в Мойсівці. (Чомусь у П. Жура — Мосівка, а в А. Кузьменка — Мойсівка). Поза сумнівом, їхні зустрічі в Березовій Рудці у Закревських, коли Шевченко прямував в Ісківці до О. Афанасьєва-Чужбинського, поет заїхав ще й у Линовицю. “Це могло бути десь у середині липня — іншого часу, — заявляє П. Жур, — на відвідини Линовиці тоді Шевченко не мав”.

Перебуваючи в О. Афанасьєва-Чужбинського, Тарас Шевченко разом з ним відвідав навколишні села, побував у Лубнах, а на початку вересня приїхав до Качанівки.

У вересні він навідався в рідну Керелівку. Звідти поїхав до Яготина, де потрібно було копіювати на замовлення Г. Тарновського портрет М. Рєпніна, який виконав швейцарський художник Йозеф Горнунг. У маєтку Рєпніних поетові надали один із просторих флігелів. (У 1920-х роках Прилуцький краєзнавчий музей посилав до Яготина студентів педтехнікуму із завданням описати маєток Рєпніних, як він зберігся в народній пам'яті, розпитати старожилів про те, який вигляд мав флігель, де жив Шевченко).

Новий 1844 рік Тарас Шевченко зустрів у яготинському будинку Рєпніних, а з 12 до 14 січня перебував у Мойсівці, звідки вирушив до Закревських, потім — до Качанівки. Потрібно було відвезти Г. Тарновському портрета М. Рєпніна й отримати за роботу гроші.

19 січня 1844 року Тарас Шевченко зупинився на ночівлю в Ічні, а 20 січня прибув до Качанівки, звідки планував вирушити до Вейсбахівки, де на нього чекали В. Закревський та Я. де Бальмен, щоб привезти в Петербург.

Вейсбахівка (тепер село Білорічиця Прилуцького району Чернігівської області) розташована за 30 верст на північний захід від Прилук. Власник маєтку Іван Михайлович Корбе приїжджав сюди у відпустку з Петербурга. З ним Шевченко познайомився ще наприкінці 30-х років у столиці. Корбе бував у колі Тарновських, Є. Гребінки, Г. Ґалаґана та інших земляків, які мешкали в столиці. У Вейсбахівці приятелі написали до М. Маркевича жартівливий лист, якого підписав і Т. Шевченко.

Тож тепер можна стверджувати, що Тарас Шевченко вперше побував на Прилуччині 1843-го — на початку 1844 року.

Далі буде.

“За кілька років в Україні зафіксовано майже 3 000 крадіжок культурних цінностей”.

ЧИ ДОВГО ЩЕ МУЗЕЮ БУТИ «В ЯЩИКАХ»?

Надія КИР’ЯН
Фото автора

У Головному управлінні культури і мистецтв КМДА нещодавно відбулася прес-конференція “Украдені музейні цінності: причини та хто за цим стоїть”. Начальник управління Світлана Зоріна розпочала розмову з того, що в червні цього року завершили звірку наявності музейних предметів групи “Живопис” у Музеї історії міста Києва. Під час звірки бракувало 111 живописних робіт вартістю понад 5 млн доларів, серед яких вісім ікон XIX століття, 12 картин С. Шишка, 10 робіт Ф. Коновалюка, 48 етюдів Г. Ткаченка тощо. Місяць тому надіслали повідомлення до міліції та прокуратури. Лише тепер почали надходити відповіді.

Після перших публікацій у пресі повернули чотири картини: “Пам’ятник князю Володимиру в Києві” І. Киселя і три полотна С. Шишка “Літо”, “Над Дніпром” та “Міст метро”. Решта зникли.

— Схема вивозу картин проста, — прокоментувала Світлана Зоріна. — Картини з музею передають за актом терміном на рік нібито для прикраси кабінетів чиновників. До музею вони зазвичай не повертаються.

У світовій практиці прийнято передавати твори мистецтва лише на художні виставки. Але якби, наприклад, картини з Лувра чи якогось іншого європейського музею відповідальні особи передали до кабінетів чиновників, певно, наступного дня позбулися б посад.

Щоправда, на теренах СНД буває й не таке. Авторка пам’ятає, коли ще до так званої перебудови пройшла чутка, що один із секретарів комуністичної партії влаштував своєму чаду весілля, використавши посуд з Ермітажу...

У зв’язку з недавніми подіями ще гостріше постає питання про приміщення для музею. Річ у тому, що до 2004 року Музей історії Києва був розташований у Кловському палаці. Цей палац передали Верховному Суду, “історію Києва” виселили, і вона опинилась “у ящиках” на четвертому й п’ятому поверхах Українського дому.

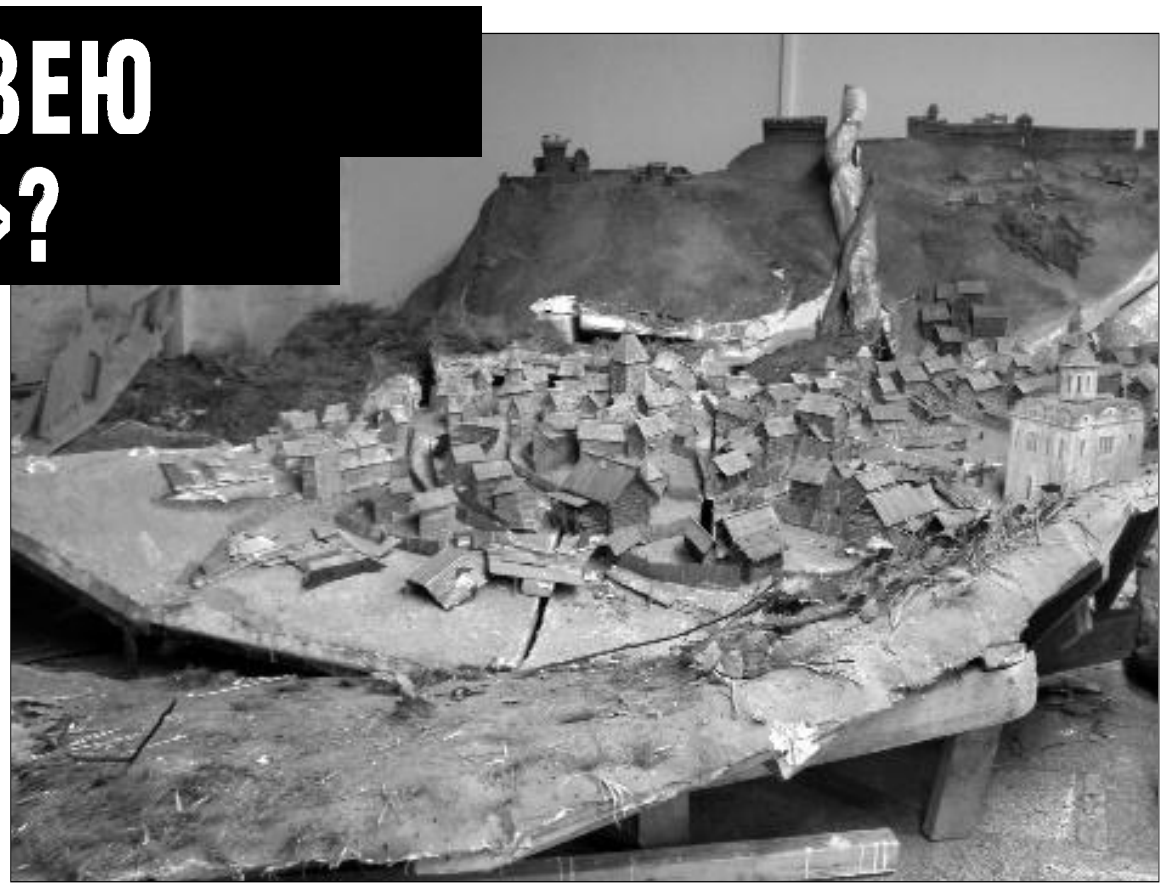

Розсипана діорама з історичного музею

Микола Пимоненко. “На річці”

Директор Музею Інна Євецька розповіла: “Музей історії Києва, де працюю директором із січня 2008 року, відкрився в травні 1996-го, у дні святкування 1500-річчя Києва. Зібрання налічує понад 250 тисяч експонатів і складається з археологічної, нумізматичної, етнографічної колекцій, творів живопису, декоративно-прикладного мистецтва тощо. Тут є матеріали з досліджень відомого археолога Вікентія Хвойки, кераміка часів трипільської культури, надзвичайно цінна колекція фаянсу й порцеляни Києво-Межигірської фабрики, комплекти матеріалів видатних київських родин: архітекторів Г. Шлейфера, В. Городецького, актриси Марії Заньковецької, художників Миколи Мурашка, Георгія Нарбута.

Музей має шість діючих філій: це історико-меморіальні комплекси Михайла Грушевського, Олександра Пушкіна, Михайла Булгакова, культурної спадщини, партизанської слави, подарунків. Наступного року відкриваються нові філії: музеї шістдесятництва та Шолом-Алейхема.

А для головного музею такого стародавнього міста приміщення й досі немає! До Києва щороку приїжджає багато гостей, а 2012-го на чемпіонат з футболу приїдуть з усього світу. Як можна їх ознайомити з історією міста, якщо музей — у ящиках? Та запитайте навіть мешканців столиці, дітей, підлітків: що вони знають про історію міста? Тримати дорогоцінні історичні експонати в ящиках, де вони незабаром почнуть руйнуватися — це просто ганьба!”

Насправді нашій владі потрібно замислитися: чи багато за останні 100 років побудовано в Києві приміщень для державних музеїв? Музей Великої вітчизняної війни й Український дім, у приміщенні якого був музей Леніна. І все.

Прикра й заплутана історія з довгобудом у центрі Києва на Інститутській, 3, де нібито планували відкрити виставковий павільйон. 2001 року його офіційно передали Національному художньому музею України, потім забрали, віддали ще комусь... Нарешті нещодавно оголосили конкурс на залучення інвестора. Переможцем стало якесь товариство з обмеженою відповідальністю. Воно вирішило будувати на цьому місці восьмиповерховий готельно-бізнесовий комплекс із приміщеннями громадського й торговельного призначення й паркінгами. Довгобуд розібрали. У запланованому бізнес-центрі мерія пообіцяла надати приміщення й для Музею історії Києва. Музейні працівники задоволені, що на них нарешті принаймні звернули увагу, бо відколи виселили з Кловського палацу, влада не переймалася долею музею.

Але чи довго ще дорогоцінні експонати будуть у ящиках, ніхто не знає.

КАРТИНИ В НЕБЕЗПЕЦІ

Євген БУКЕТ

Меморандум про потребу термінових заходів для забезпечення збереження творів мистецтва, що перебувають у музеях і архівах України, приватних колекціях, підписали нещодавно учасники “круглого столу” “Музейні крадіжки в Україні: як зберегти національні скарби”, ініціаторами якого виступили Український дім і журнал “ART-Ukraine”.

У роботі “круглого столу” взяли участь представники багатьох державних установ: СБУ, Генпрокуратури, МВС. Від Міністерства культури і туризму працював Микола Яковина.

За кілька років в Україні зафіксовано майже 3 000 крадіжок цінностей, які є культурною спадщиною нашої країни. Екстрений “круглий стіл” відбувався у зв’язку з черговою гучною крадіжкою картин із Закарпатського обласного музею, а також вилученням правоохоронними органами з експозиції виставки “Великий антикварний салон—2008” картини Миколи Глущенка, яку, можливо, викрали з Уманського краєзнавчого музею.

За даними Держслужби охорони МВС України, лише з 2000-го до 2003 року з музеїв Вінницької, Івано-Франківської, Харківської, Сумської, Запорізької, Полтавської та Чернігівської областей викрадено понад 1 700 предметів, що мають історичну цінність. Офіційно з 13 музейних пограбувань міліція розкрила лише вісім. Більшість музейних експонатів ще в розшуку.

Так, у березні спалахнув скандал навколо заміни 24 картин з Уманської картинної галереї та з Ямпільського краєзнавчого музею. Зараз знайдено 12 картин. Під час звірки експонатів музейного фонду Музей історії Києва недорахувався майже сотні картин та ікон. Кримінальної справи так і не порушили, оскільки міліція кваліфікує цей випадок не як крадіжку, а як недбалість. Улітку брутально пограбували Музей західного і східного мистецтва в Одесі. Викрали всесвітньо відому картину італійського художника, одного з найвидатніших майстрів бароко Мікеланджело да Караваджо “Взяття Христа під варту, або Поцілунок Іуди” вартістю 100 мільйонів доларів. І, нарешті, у вересні пограбовано замок Закарпатського музею.

Куди зникають картини — невідомо. Припускають, що за цим стоїть кримінальна система, яка збуває полотна антикварам. Люди потяглись до прекрасного і хочуть ексклюзиву...

Під час “круглого столу” прозвучали нарікання про гальмування процесу паспортизації музейних експонатів. Микола Яковина пообіцяв терміново провести перевірку всіх музейних фондів. Виявляється, ще 2000 року МВС розробило оригінальну систему маркування музейних експонатів. Як запевнили представники правоохоронних органів, аналогів їй у світі немає. Тоді для впровадження маркування потрібно було лише 600 тисяч гривень. Кабмін досі шукає ці кошти...

Виникає природне запитання: може, хтось у високих владних кабінетах навмисно гальмує ці процеси? Можливо, хтось зацікавлений у такому стані музейної справи в Україні? Можливо, саме на владному Олімпі нашої держави перебувають люди, які керують “чорним ринком” антикваріату...

Сьогодні навіть у Міністерстві культури і туризму нема єдиного реєстру всіх українських музеїв. Найсвіжіші дані на офіційному сайті Міністерства було опубліковано 2004 року. А тим часом успішно працюють багато унікальних музеїв, завдяки роботі яких приймають постанови Президента, їхні колекції беруть участь у закордонних виставках.

За роки незалежності Міністерство культури і туризму так і не спромоглося розробити і впровадити нормативну базу. Досі немає критеріїв єдиної системи обліку музейних експонатів, інструкцій, наказів українською мовою. В добу новітніх інформаційних технологій музейні працівники керуються настановами, яким вже понад 20 років. Крім того, нема системи підвищення кваліфікації музейних працівників. Навіть у самому Міністерстві культури музеями займаються лише п’ятеро співробітників...

Крім потенційних грабіжників, на музейні колекції давно зазіхають... чиновники. Картини беруть під розписку для оздоблення кабінетів. Влада змінюється, експонати зникають, винних немає...

А коли в музеї не залишиться нічого цінного, місцеві князьки просто закривають музей, а приміщення й землю вигідно продають комерсантам.

На “круглому столі” неодноразово звучало, що захист музейних фондів уже давно став питанням національної безпеки. Але як реально запобігти крадіжкам, коли нашим державотворцям, відверто кажучи, не до мистецтва? Учасники “круглого столу” пропонують Міністерству культури і туризму України лобіювати виділення державних коштів на заходи щодо збереження творів мистецтва, керівникам музейних установ — створити фотокаталоги усіх творів мистецтва, Міністерству внутрішніх справ України — створити для вільного доступу Інтернет-портал творів, що перебувають у розшуку, органам місцевого самоврядування — забезпечити виділення коштів на поліпшення охорони музейних установ. А ось чи дослухаються всі ці інстанції до порад учасників зібрання, — невідомо. Час покаже. Аби було через кілька років що захищати...

Вадим ПЕРЕГУДА,
краєзнавець, еніолог,
м. Київ

Гроте. Краєвид Києва, 1849 р.

СПОВІДЬ ПАЛАЦОВОЇ ГОРИ

Відомо, що стародавній Київ, як і Рим, стоїть на пагорбах. Розповідають, буцімто цих пагорбів, що у Римі, що у Києві, — сім. Сім — число магічне, несе сильну енергетику.

Багато цікавого можна розповісти про кожен із пагорбів, але наша розповідь лише про один із них — найзагадковіший не лише у стародавньому, а й у сучасному Києві.

Цей пагорб відомий як Палацовий або Графський. Менш відомі назви: гора Білобога, гора Любові, Інститутська або Банківська гора. Справді, здавна це місце вважали найзагадковішим на околицях Києва. Чому на околицях? Бо ще з часів хрещення Русі на цій горі ніхто не селився. Розповідають, що пов’язували це з прадавніми віруваннями. Вірили, що на вершині гори існувало невидиме царство Білобога — бога білого дня, щастя, добра, багатства, здоров’я і плодючості. Символи Білобога — вогненний меч, щит і сокіл. Із того “соколиного” роду походять і легендарні засновники Києва: Кий, Щек і Хорив. Предки українців вважали, що Білобог живе у золотому сонячному храмі, серед якого стоїть золота чаша, по вінця наповнена благом. Можливо, цей храм із золотою чашею й досі у глибинах Печерських пагорбів.

Найчастіше Білобог з’являвся там, де колосилося жито. У подобі старця з довгою білою бородою, у білій одежі, з патерицею у руці. Про історичний зв’язок гори на вулиці Інститутській з Білобогом свідчить і стара назва цієї місцини та прадавнього шляху, що проходив повз неї, — Довга нива. Існує ще багато інших легенд, переказів, казок, пов’язаних саме з цією горою. І якщо Софію, що з грецької — мудрість, пов’язують із містом Ярослава Мудрого, де кожного освячують дзвони і краса величної Софії Київської та Михайлівського Золотоверхого монастиря, то величний пагорб навпроти людське слово здавна пов’язує з православними поняттями Віри, Надії й Любові. Тобто Софія — мудрість і мати — це Старокиївський пагорб, а її діти Віра, Надія, Любов — колишній Палацовий пагорб, що поруч.

Не варто говорити Палацовий колишній, це й сьогодні державна, ділова та найпрестижніша з київських круч. Президентський палац, Кабінет Міністрів, Верховна Рада, палац Збройних сил — усе розташовано на вершині цього пагорба, і це не випадково.

Еніологія — наука, що вивчає закономірності, взаємний обмін енергії й інформації у природі, — відкрила на верхів’ї Палацової гори найпотужнішу геоактивну зону, тобто високі інформаційно-енергетичні коливання, так звані торсійні поля, що впливають на живий світ місцевості та на підсвідомість людини. На перехресті Садової й Інститутської виокремлюють так зване місце сили. Згідно з визначенням наукової еніологічної енциклопедії й академіка Г. Швебса, “місця сили — це “акупунктурні” місця Землі, з якими пов’язані зони найбільшого виходу позитивної енергії. Це зони позитивного енергетичного впливу, вірогідно, телуричного (підземного) походження. Місця сили збігаються із сакральними спорудами (давній храм Білобога — *Авт.*). Часто місця сили пов’язані з центрами розквіту давніх культур”. У таких місцях спостерігають біолокаційні та псі-аномалії. У науці всі ці дані фіксують давно, але й досі традиційна наука не може пояснити явищ у цих зонах. Може, це причина того, що Віщий Олег вирішив перенести свою резиденцію на іншу київську кручу. Можливо, саме у цьому треба шукати й причини його загибелі від несподіваного укусу змії.

На вершині Палацового пагорба є місце, пов’язане з коханням. Колись тут розташовувався будинок київського губернатора, а тепер — антикварні салони, поруч романтична кав’ярня, гастроном “Чумацький Шлях” тощо. Історики вважають, що цей шлях справді починався саме тут і вів на південь уздовж Дніпра, у далекий Крим і далі. Скільки людей він побачив?

Згідно з іншою легендою, саме тут майбутня княгиня Ольга зустріла своє перше кохання. Варяг, імені якого нам, на жаль, не зберегла історія, був християнином, сином дружинника князя Аскольда, якого підступно вбив Віщий Олег. Розповідають, що завдяки саме цьому коханню Ольга обрала християнство, а її онук Володимир хрестив Русь.

Дивовижно, але, як кажуть люди, не буває на святому місці довго пусто. Саме тут Олександр Пушкін, який зупинявся у будинку Раєвських, закохався у польську красуню Кароліну Собанську. Рідна сестра Кароліни Евеліна, яка також мешкала тут, закохалася і з часом стала дружиною Оноре де Бальзака. І ще безліч інших історій кохання відбувалося саме тут — на перехресті Садової й Інститутської, Шовковичної й Інститутської, де стояли колись розкішні особняки київської знаті, а поруч — Маріїнський палац з дивовижним парком, де влаштовували бали, які відвідував навіть імператор. Можливо, саме тому сучасні молоді пари взяли за правило зупинитися і прогулятися в Маріїнському парку — це споконвічна традиція, як кажуть, на майбутнє щастя. Зупиняючись на мить на тлі одного з найкрасивіших у Києві краєвидів, молоді не тільки фотографуються, а й здається, освячуються у вічному одне до одного почутті, бо місце позитивною енергетикою сприяє тому.

Вода, як довела наука, найдовше та найбільше зберігає й передає інформацію й енергетику. Ця структурована вода має позитивні властивості. Вирізняють “живу” і “мертву” воду. Готуючи каву чи чай на “живій” воді, ми маємо можливість відчути неповторний смак напою.

Колись на місці Хрещатика било цілюще джерело. На вершину пагорба, де розташовувалося одне із сакральних місць та росли святі величезні липи, піднімали воду для освячення. На свято Купала з цього пагорба котилося вниз до Дніпра і маленького струмка біля Лядських воріт “золоте” колесо Хорса. Було колись... Вулиця Інститутська називалася “Довга нива”, вздовж неї ще кілька століть тому можна було побачити мовчазних свідків історії — кам’яних баб. Хто і коли їх тут поставив, невідомо. Хтозна, можливо, саме на цій історичній горі відбулася найдраматичніша подія перших століть нової ери — битва готів із гунами. З тієї битви слов’яни вийшли переможцями, хоч і втратили майже всіх своїх проводирів та найкращих воїнів.

Деякі дослідники стверджують, що неподалік сучасних Липок, на Печерську, у гирлі річки Либідь, є історична місцевість — Бусове поле і гора Бусовиця. Саме тут 375 року готський король звелів розіп’яти антського вождя Буса, його синів і сімдесят старшин. В історичних хроніках згадує про цю подію готський історик Йордан. Тоді гуни (кгуни) не вагаючись виступили на захист антів від кривавої сваволі готського короля Вінітара і розгромили їх у битві на Дніпрі.

Дослідник київських легенд та міфології Олександр Знойко, який зібрав та проаналізував досить велику кількість матеріалів, на основі наукових джерел довів, що гуни були пралитовцями, царськими скіфами і далекими предками багатьох сучасних киян та українців. Ось чому Палацову гору ще часто називають Божою. Хто був князь Бож та його сини? Можливо, батько або дідусь легендарних Кия, Щека, Хорива та сестри їхньої Либеді?

На вершині пагорба росли величезні дерева — справжні патріархи цих місць — липи. Липа — найсвятіше дерево слов’ян. Від його назви походить сучасна назва цього району — Липки. Коли російський цар почав будувати Печерську фортецю, залишки святих гаїв — поодинокі величезні дерева і навіть кущі — було знищено. Розповідають, що зробили це з фортифікаційних міркувань — вся зона поблизу фортеці повинна бути відкритою, добре простріловатися, щоб імовірний ворог не мав жодного місця для перепочинку. Однак величезну й досконалу Печерську фортецю так ніколи і не використовували за призначенням, може, то була воля Білого бога?

Липа — символ доброти і щедрості. Українська міфологія стверджує, що той, хто зрубає це дерево, неодмінно заблукає у лісі. Липа відвертає прокляття, перебирає їх на себе, тому на дереві так багато наростів. Може, тому на елітних Липках полюбляють оселятися можновладці, бо тут і родина міцніша, і прокльони чи заздрощі не діють.

Колись під старезні липи батьки приносили хворих дітей. Під час цвітіння дерева пасічники вклонялися їм. Найцікавіші й найенергетичніші місця Медової гори проходять через Садову, Інститутську, Шовковичну, Липську. Чудові романтичні назви.

Розповідають, що задовго до спорудження Печерської фортеці під величезною крислатою липою любив поміркувати Григорій Сковорода. Значно пізніше був закоханий у ці місця Тарас Шевченко. Мабуть, не дарма ця місцевість була найулюбленішою резиденцією багатьох київських князів.

Мало хто знає, що Ярослав Мудрий не лише жив, а й помер у Берестові. Ця велична гора була заселена ще за часів варягів, у її глибині й досі знаходять численні підземні ходи. Дехто стверджує, що не поблизу Софії Київської, а саме тут, у старих і зовсім не досліджених варязьких печерах, заховано бібліотеку Ярослава Мудрого. У цьому є сенс, якщо згадати, що ще за часів Аскольда і Дира саме на Печерську розташовувався центр варязького поселення. Цікаво, що саме на цю гору вперше ступила нога апостола Андрія, саме тут було проголошено, “що на цих горах світитиме благодать Божа”. Тут, на Угорському, підступно вбили київських князів, перших християнських мучеників — Аскольда і Дира. Чомусь тільки їхній убивця, варязький конунг Олег, не схотів оселятися на цьому місці. Саме він був ініціатором переселення і перенесення князівської резиденції на Старокиївську гору — місце більш захищене і майже неприступне. Полюбляв тут полювати і відпочивати князь Володимир Великий, на середньовічних мапах збереглися стародавні назви урвищ і покритих віковим непролазним лісом кутків цієї гори: Перевісище (назва, мабуть, походить ще з князівських часів, коли на місці сучасної вулиці Хрещатик влаштовували перепелині лови), Дебрі — від непролазних чагарників, що колись вкривали кручі Інститутської гори тощо. Важко пов’язати ці назви з густозаселеними і замурованими в асфальт центральними районами столиці.

Розповідь про таємничий підземний хід до схованки, де збиралася масонська ложа у першій половині XIX століття, можна почути й зараз. Провалля того ходу несподівано відкрили поруч із Верховною Радою у Маріїнському парку, але, на жаль, його негайно засипали, не дослідивши. Багато загадкових порожнин виявляють спеціальними пристроями у глибині Палацової гори, але хто дозволить тут розкопувати?

Палацова гора і місцевість навколо неї не втрачає значення. Нащадок визволителів України від татаро-монголів, великий київський князь, що відбудував і майже врятував Києво-Печерську лавру від тривалого запустіння, Семен Олелькович спорудив свій князівський замок саме поблизу цієї гори. Князь Святополк рівно 1000 років тому, 1008-го, як і сучасний Президент Віктор Ющенко, вів Україну до Європи. Відтоді, розповідають, що привид князя Святополка оселився на цій горі. Можливо, він з’являвся і не давав спокою останньому гетьману України — Павлові Скоропадському, резиденція якого розташовувалася в колишньому будинку генерал-губернатора на перехресті вулиць Шовковичної й Інститутської. Цей будинок не зберігся до нашого часу: відступаючи з Києва, білополяки вирішили підірвати його, як майже всі особняки на вулиці Інститутській. Таємниця багатьох цих будинків — справжніх палаців з підземеллями й історіями — залишається і досі не розгаданою.

Палацова, Медова, Божа, Графська, Інститутська, Банкова... Скільки тих народних назв, яка ж глибока історія однієї з київських круч! Можливо, хтось із дослідників київської давнини зможе описати історію кожного з семи величних пагорбів, а я запрошую на вершину цієї гори, у тиху й романтичну кав’ярню. Спускаючись сходами, тут неначе відчуваєш саму історію української землі, гармонію, кохання.

Дві київських гори — Любові й Софії — об’єднуючись, створюють незвичайну енергетичну атмосферу — гармонію буття. Любов — це пристрасть, вогонь, енергія, а Софія — мудрість, знання. Посередині цих гір — вулиця Хрещатик. Може, саме тому на Хрещатику така незвичайна енергетика? А може, сам Хрест, Хрещатик, Хрещатий шлях — і є та гармонія й сенс людського існування на планеті. Недарма він проходить між горою Мудрості (Старокиївська гора) й горою Любові (Палацова).

“Кожне слово — це перлина,
Це праця, це натхнення, це людина”.
Максим Рильський

НЕ МИНАТИ АНІ ТИТЛИ...

Олена ШУЛЬГА

Нещодавно у видавництві “ДажБог” у Немішаєвому на Київщині вийшло друком друге, доповнене видання “Літопис рідного краю. Бородянщина”. Заслуговує на увагу історія створення цієї неординарної книжки.

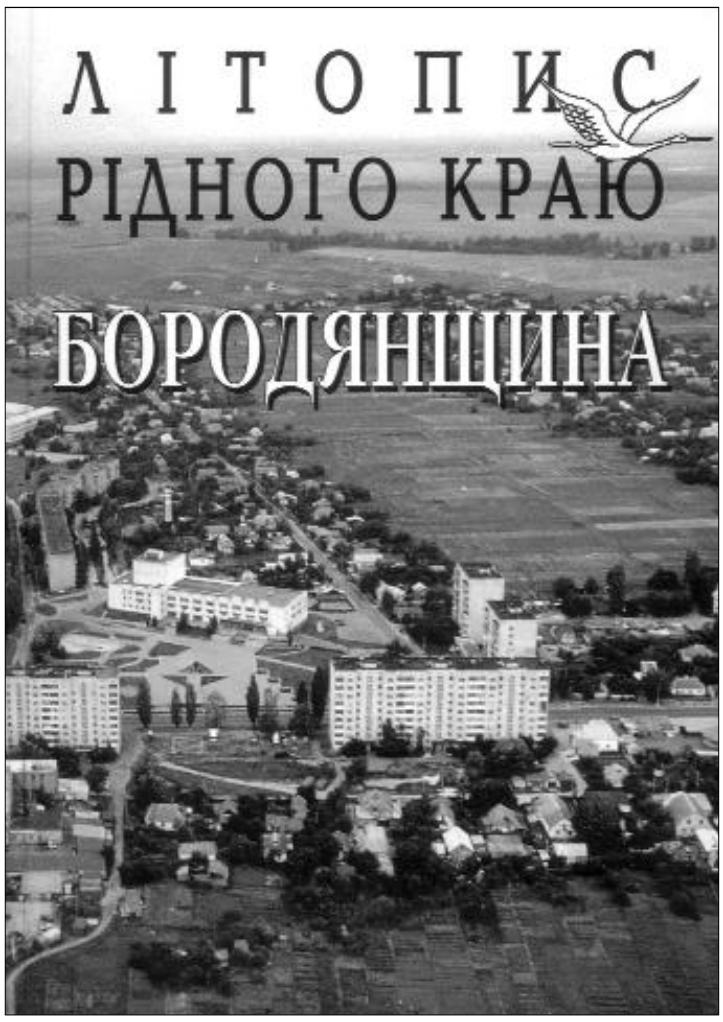

Ще 2000 року група ентузіастів вирішила написати історію свого краю, бо в минулі десятиріччя комуністичні ідеологи пильнували, щоб люди не дізналися правди про події, які не вписувалися в догмати діалектичного матеріалізму. Шкільну історію спотворювали, а краєзнавство вважали крамолою. Тож це видання — плід колективної праці краєзнавців Бородянщини, які впродовж десятків років збирали факти історії району. Серед ентузіастів — інженери Борис Іченець та Дмитро Петрушенко, заслужений учитель України історик Віктор Лупейко. Вони згуртували навколо себе аматорів-подвижників: до групи увійшли Олександр Цуруль, інженер за фахом і краєзнавець за покликанням, колишній архіваріус Валентин Василенко, вчителька-історик Лідія Ничипор. Матеріали збирали в селах, залучаючи істориків, філологів, географів, опитуючи місцеве населення. Вирішили видати повноцінну книжку, а не брошуру, як планували спочатку. 2005 року вийшло друком перше видання літопису. Книжку високо оцінили у Центрі українознавства при Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, яким керує доктор історичних наук Володимир Сергійчук. Він благословив використовувати її у краєзнавстві й науковій роботі. Наклад 1000 примірників розповсюдили у школах і бібліотеках, він швидко розійшовся серед поціновувачів. Перший варіант спонсорував народний депутат України Роман Безсмертний і місцеві бізнесмени, районна влада участі у підготовці книжки до друку не брала.

Учителі наполягали на тому, що літопис неповний, тому постала потреба підготувати друге видання, виправлене і доповнене. За сприяння районної адміністрації, сільських і селищних рад той самий колектив підготував друге видання, яке надрукували накладом 1,5 тис. примірників. У ньому в науково-популярній формі відтворено історію рідного краю з доповненнями і виправленнями. Активну участь у збиранні й опрацюванні матеріалів узяли педагогічні колективи шкіл району, не стояла осторонь більшість селищних і сільських рад. Значну допомогу у виданні книжки надав Центр сприяння економічному розвитку Бородянського реґіону (голова В. Б. Демедюк).

Розпочинається “Літопис” передмовою заслуженого вчителя України, лауреата літературних премій імені Григорія Косинки і “Благовіст” Віктора Лупейка. Учитель-історик за фахом, Віктор Юхимович звертає увагу читача на обставини, у яких існувала історична наука у попередні десятиріччя, мотивуючи потребу видання такого літопису.

Розділ “Від редакційної колегії” подає відомості про тих, хто долучився до збирання матеріалів про Бородянщину.

Як видно з розділу “Природа краю”, велику дослідницьку роботу здійснено в царині географії й геології. У науково-популярній формі розповідається про ґрунти, рослинний і тваринний світ, а також про вплив наслідків чорнобильської аварії на екологічний стан Бородянського району.

У книжці ретельно досліджено топоніміку й гідроніміку краю. Географічні назви розглянуто з точки зору етимології з посиланням на джерела — усні перекази, літописні згадки, словник Грінченка тощо.

Значне місце відведено історії району. З посиланням на археологію доведено, що на теренах Бородянщини люди жили ще в кам’яну добу. Подано світлини археологічних знахідок, залишків городища тощо. Бородянщину в добу Київської Русі досліджено з посиланнями на літописи, а також дослідження Київської землі відомих учених-істориків. Пізнішу історію краю ілюструють світлини, які збереглися в архівах бородянців з початку XX століття.

Боротьбі за державну незалежність України на території Бородянщини відведено окремий великий розділ. Як ілюстративний матеріал подано витяги з історичних документів, цитати з тогочасних газет, спогади місцевих мешканців. Автор розділу Борис Іченець з об’єктивністю стороннього спостерігача розкриває драматичні події боротьби між військами Петлюри, денікінцями, червоними та встановлення радянської влади в селах, які опиралися червоному теророві.

Окремий розділ відведено тридцятим рокам, бо правда про Голодомор та репресії потребує особливої уваги сучасників. У розділі подано свідчення очевидців — місцевих мешканців, які пережили ті страшні роки, світлини.

Під час Другої світової війни Бородянщина зазнала окупації. Багато краян опинилися в Німеччині на примусових роботах. Тут діяло радянське підпілля. Усі факти підтверджено документально.

Багатий ілюстративний матеріал та записані з вуст старожилів свідчення, подані в розділі “Відбудова і повоєнний розвиток”, дають змогу переконатися, яку величезну роботу здійснив авторський колектив, зокрема Борис Іченець, працюючи над книжкою.

Значне місце відведено народному побуту й обрядам. Подано тексти народних пісень, записаних від земляків, описи й зображення одягу, а також обрядів весілля, хрестин, похорону.

Детально описано й становлення освіти і культури краю починаючи з другої половини XIX століття.

Бородянщина літературна — особлива гордість краян. У цьому розділі можемо ознайомитися з поетами і письменниками, які народилися або живуть на цій поліській землі. У книжці подано короткі біографічні довідки, портрети й літературні твори письменників-бородянців.

Друга частина видання — історичні нариси про населені пункти району. Тут детально, з посиланнями на джерела, цитатами, фотоілюстраціями описано не лише історію сіл і містечок Бородянщини, а й їхній побут, освіту, культурне й духовне життя.

Тож на сторінках літопису читач знайде нові цікаві факти з життя краю. Ніби немає нічого екзотичного на цій благословенній землі, але образи рідних людей, стежки та шляхи Бородянщини постають з літопису вагомо і зримо. Нам треба вивчати своє минуле, щоб дбати про майбутнє, яке повинне стати щедрішим на щастя, достаток, ніж попередні десятиліття. Адже шлях до процвітання нації лежить через минуле.

Звичайно, ця дослідницька робота не може повністю відтворити нашої історії. Це лише ескізи. Але видану працю слід вважати вагомим доробком краєзнавців району. Його доповнюватимуть нові дослідження аматорів-подвижників.

Книжка буде корисною тим, хто прагне знати більше про власний родовід, вона згуртовуватиме краян як часточку великого українського народу. У країні триває формування національної ідеї, і кожний розділ літопису слугуватиме цій справі.

ЛІТЕРАТУРНІ МАНДРІВКИ БУКОВИНЦІВ

Григорій ЗАСЛАВЕЦЬ,
м. Чернівці

Гарна традиція — проводити літературні вечори до національних свят країн світу — склалася в одному з чернівецьких літературних клубів, який розташований у приміщенні культурно-мистецького центру “Українська книга”.

Тільки за останній час тут пройшли літературні заходи, присвячені Дню незалежності США та національному святу Франції — Дню взяття Бастилії.

Під час вечорів учасники розмовляли про розвиток сучасного літературного процесу в цих країнах, пов’язуючи з літературним процесом в Україні.

Так, на французькій вечірці йшлося про зародження франко-українських зв’язків відтоді, як донька князя Ярослава Мудрого Анна вийшла заміж за французького короля.

Гостям запропонували прочитати вірш французького автора. Переможцеві цього імпровізованого літературного змагання подарували пляшку справжнього французького вина.

Окремим розділом вечора була розповідь про відомого буковинського поета зі світовим ім’ям Пауля Целана, який понад 20 років прожив у Франції й там скінчив свій життєвий шлях. Виступаючи на вечірці, учасники зазначили внесок, який уродженці Буковини зробили в культурне життя Франції, називаючи зокрема прізвище художника Темістокля Вірсти та предків філософа П’єра Аснера.

Гостинні господарі планують проводити літературні вечірки, присвячені національним святам Ізраїлю й Чилі, а також інших країн, в яких сьогодні мешкають вихідці з Буковини.

ВЕРЕСНЕВИЙ ВЕРНІСАЖ У МОСКВІ

Олеся ЗАДОРОЖНА,
головний спеціаліст
відділу інформації і діаспори

У Культурному центрі України в Москві відбулися цікаві й помітні заходи. Вже традиційно котрий рік поспіль Центр бере активну участь у роботі найбільшого книжкового форуму Росії — Московської міжнародної книжкової виставки-ярмарку. Знаковою подією нинішньої виставки стало те, що Україна була у ній почесним гостем. Тож Культурний центр представив на виставці самостійний стенд.

За п’ять років ми видали в Москві українською мовою 10 книжок обсягом понад 250 друкованих аркушів. Це книжки про роботу Центру (“Україна на Арбаті, 9” і “Прапор України на Арбаті”) та праці з шевченкознавства й грушевськознавства, автор яких — генеральний директор Центру, доктор історичних наук Володимир Мельниченко. Він зокрема репрезентував: “Михайло Грушевський: “Я оснувався в Москві, Арбат 55” (2005), “Тарас Шевченко і Михайло Грушевський на Старому Арбаті” (2006), “Арбат очима українця” (2006), “Тарас Шевченко: ”Моє перебування в Москві” (2007), “На славу нашої преславної України (Тарас Шевченко і Осип Бодянський)” (2008).

Особливе місце займає збірка вибраних віршів і поем Тараса Шевченка українською та російською мовами “Я так її, я так люблю…” (2004), яку ми розіслали в організації української діаспори Росії. Із надбаннями Культурного центру відвідувачів виставки знайомили завідувач інформаційно-довідкової бібліотеки Культурного центру України в Москві Людмила Гільманова та працівник бібліотеки Лариса Верхняцька. Кожному відвідувачу, який завітав до нашого стенду, подарували книжку “Культурний центр України в Москві”, що була видана в травні цього року з нагоди п’ятнадцятирічного ювілею Центру.

У Центрі відбулася презентація київського видавництва “Либідь” — одного з найстаріших і найсучасніших українських видавництв (директор — Олена Бойко). Із цікавою розповіддю виступила заступник директора видавництва Марія Кургак, яка докладно розповіла про діяльність видавництва, ознайомила слухачів із найцікавішими виданнями, перспективними планами роботи.

У Культурному центрі з успіхом пройшла презентація фундаментальної картографічної праці “Національний атлас України”, на якій виступили директор Державного науково-виробничого підприємства “Картографія” Ростислав Сосса, заступник директора видавництва “Новий друг” Надія Квітка та інші. Книжка отримала позитивну оцінку російських колег — розробників Національного атласу Росії. Участь у презентаціях узяв також заступник голови Національної спілки письменників України Василь Шкляр.

У виставковій залі Культурного центру відкрилася виставка народного художника України, декана факультету образотворчого мистецтва Київської дитячої Академії мистецтв Наталії Ніколайчук. Її попередницями на наших виставках були Марія Приймаченко, Катерина Білокур, Тетяна Яблонська, Тетяна Голембієвська, Валентина Цвєткова.

У планах Центру — зустріч шанувальників творчості Миколи Гоголя з працівниками Меморіального центру “Дім Гоголя”, вшанування пам’яті видатного славіста, історика Осипа Бодянського. 25 вересня відбудеться творчий вечір, присвячений 80-річчю Національної кіностудії художніх фільмів ім. О. Довженка, де демонструватимуть художній фільм “Богдан-Зиновій Хмельницький”. Гостями Центру будуть кінорежисер, академік, народний артист України, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка Микола Мащенко та генеральний директор кіностудії Ігор Ставчанський.

Отже, судіть самі, наскільки цікаво, різноманітно й насичено живе Культурний центр України в Москві.

“Талант і енергія святителя Кипріана зробили неможливе: об’єднали Київську державу”.

УСІЄЇ РУСИ ЧУДОТВОРЕЦЬ

29 ВЕРЕСНЯ — СВЯТИТЕЛЯ КИЇВСЬКОГО КИПРІАНА

Борис САМБОР,
секретар Свято-Благовіщенського братства
при Покровській церкві,
м. Київ

Архієрейська діяльність блаженного Кипріана, митрополита Київського і всієї Руси, припадає на кінець XIV—початок XV сторіччя.

Народився Кипріан у Болгарії, в місті Тирнові й належав до шляхетного роду Цамблаків. Здобувши високоякісну освіту й досконало вивчивши грецьку мову, ще юнаком вирушив на Афон і там прийняв чернечий постриг. Суворим чернечим життям у Хілендарському монастирі він здобув широку популярність. Про це дізнаємося із Послання Болгарського Патріарха Євфимія, до якого з багатьма запитаннями часто звертався молодий чернець.

Невдовзі чорноризець Кипріан звернув на себе увагу освіченістю й обізнаністю зі святими книгами навіть Константинопольського Патріарха Філофея. Патріарх наблизив до себе Кипріана й швидко визнав його своєю довіреною особою. Кипріан вперше приїхав на Русь 1373 року як посол Вселенського Патріарха. Причиною цієї поїздки були скарги західноруських князів, передусім литовського Ольгерда, на митрополита Олексія, який керував тоді митрополією з Москви.

Посол Патріарха, поживши в Україні, зумів на деякий час примирити князів з митрополитом. 1376 року Патріарх Філофей висвятив Кипріана на митрополита Київського і Литовського. Водночас Константинополь, прагнучи зберегти цілісність Київської митрополичої кафедри, вирішив, що після смерті Олексія Москву підпорядкують єдиному митрополитові Кипріану. Та в Москві не хотіли митрополита, якого запропонував литовський князь.

Кипріанове життя було нелегким. Святитель Олексій хотів передати митрополію преподобному ігумену Сергію Радонезькому, та не зумів. Великий князь Московський Димитрій Іоанович готував на кафедру священика із підмосковного села Коломенське Мітяя. Князь зробив його своїм духівником, переконав прийняти чернечий сан і допоміг стати архімандритом Спаського монастиря. Та ні єпископи, ні інше духівництво не поділяли поглядів князя Димитрія, бо в Мітяя не було ні чернечого смирення, ні істинної любові до пастви. Ще архімандритом він одягав святительську мантію і білий клобук, брав у руки архієрейську патерицю, а згодом зовсім залишив монастир й оселився в митрополичому домі, а це забороняв чернечий статут. Зрозумівши наміри князя, він спочатку збирався, згідно із встановленими правилами, їхати у Константинополь по посвячення, а пізніше зрозумів, що така поведінка у Москві викличе осуд у Константинополі. Тоді Мітяй почав схиляти князя до того, щоб свої єпископи висвятили його у Москві. Серед єпископів був той, хто виступив проти такого висвячення, — Діонисій, єпископ Суздальський, родом з України. Вихованець Києво-Печерської обителі, він завжди був ревнителем церковних законів. Тоді єпископ Діонисій оприлюднив свої наміри поїхати в Константинополь і про все розповісти Патріарху. Але Мітяй вирішив подати власну версію того, що відбулося, Патріархові Константинопольському. У липні 1379 року він з великим почтом у складі делегації з трьох архімандритів виїхав із Москви. Проводжав його сам великий князь Московський Димитрій Донськой, він дав Мітяєві кілька чистих князівських листків паперу з печаткою.

Але на пристані Царгорода Мітяй раптово помер. Його супутники не хотіли повертатися в Москву і вирішили представити Вселенському Патріарху на затвердження на митрополичу кафедру Переяславльського архімандрита Пимена. Тут знадобився чистий князівський бланк. З листом від Великого князя Московського вирушив до Патріарха Пимен.

Митрополит Кипріан після дворічного перебування у Києві вже деякий час мешкав у Константинополі, шукаючи заступництва у Патріарха. Патріархом Вселенським на той час уже був не покровитель Кипріана Філофей, а Ніл, який раніше мав стосунки з Руською митрополією. Єпископ Суздальський Діонисій також встиг здійснити свої наміри й побував у Константинополі. І все ж таки, хоч і обманом, але Пимен досяг мети.

Князь Димитрій сприйняв цю звістку як прикрість для себе і негайно звелів посадити Пимена до в’язниці спочатку в Чухлому, а потім у Твері.

Прибувши до Києва, митрополит Кипріан отримав великокняже запрошення Димитрія Донського до Москви. 23 травня 1381 року його за містом зустрів сам великий князь Московський з народом. Це був час, коли Москва урочисто святкувала перемогу на Куликовому полі, яка значно піднесла її над іншими містами. Так блаженний Кипріан почав виконувати архієрейське служіння на Київській кафедрі у Москві. Тоді він уточнив і переробив раніше складене житіє митрополита Петра, уродженця Волині, який першим залишив Київ й остаточно переїхав з митрополичою кафедрою спочатку до Володимира-на-Клязьмі, а потім до Москви. Там на святителя Кипріана чекали нові випробовування. 1382 року на Москву наступав татарський хан Тохтамиш. Князь Димитрій не зумів зібрати сили для опору і залишив Москву. Митрополит Кипріан, що прибув туди з Новгорода, даремно намагався заспокоїти москвичів — ніхто його не слухав. Зрозумівши, що ніякої користі для оборони Москви не принесе, Кипріан разом з великою княгинею Євдокією, дружиною князя Димитрія, прибув до Твері. Туди ж приїхав і преподобний Сергій Радонезький. Князь Тверський Михайло Олександрович не захотів брати участі в обороні Москви. Це й стало причиною невдоволення Димитрія Донського митрополитом Кипріаном.

Тохтамиш спустошив Москву. Вселенський Патріарх дізнався про ув’язнення Пимена. Він надіслав послання великому князю, умовляючи прийняти Пимена як архієрея його землі. Князь не забарився знову висловити Кипріану своє невдоволення, тож Кипріан змушений був повернутися до Києва. Кипріан з дороги писав другові ігуменові Серпуховського монастиря Афанасію про князя: “Нехай Господь Бог подасть йому знову пізнати істину... Бог знайде підлесника і брехливого чоловіка”.

Київ зустрів свого святителя привітно. На українських і білоруських землях його розпорядження сприймали зі справжньою любов’ю, навіть король ставився до нього доброзичливо.

У Москві в митрополії було неспокійно. 1387 року Вселенський Патріарх запросив Кипріана до Константинополя. Дорогою святитель заїхав на свою батьківщину — в Болгарію, у місто Тирнов, де його з почестями зустрів народ на чолі з Патріархом Болгарським Євфимієм. Шануючи духовну літературу, він встиг вивезти багато книг, зберігши їх від неминучого знищення. Перебуваючи деякий час у Константинополі, він разом зі своїм духовним другом ігуменом Афанасієм переписував духовні книги. Імператор Візантії не раз посилав його з дорученнями на слов’янські землі.

Тим часом Вселенський Патріархат завершив розслідувати справу Пимена. За підсумками з’ясування обставин Собор 1389 року позбавив його влади й оголосив Кипріана митрополитом всієї Руси.

Тяжким було повернення до митрополії. Довге перебування в Константинополі вичерпало всі небагаті запаси на його утримання й змусило вдатися до позичань. А ще буря розкидала подорожніх Чорним морем так, що вони вже вважали один одного загиблими. Але вони зібралися в Білгороді-на-Дністрі, цілі й неушкоджені, тож дякували Господові за спасіння.

У лютому 1390 року митрополит Київський і всієї Руси Кипріан прибув до Києва, а в березні — до Москви. Там у передмісті з пошаною його зустрічав великий князь Московський Василій, син Димитрія Донського, який преставився роком раніше. Святитель Кипріан урочисто зійшов на митрополичий престол після 14 років перипетій. Відтепер він довічно буде митрополитом Київським і всієї Руси у кордонах Київської держави.

Багато складних справ чекало на митрополита, особливо у північних землях. Надто турбував Новгород зі стригольниками. Великий князь Василій усмиряв свавілля Новгорода мечем, митрополит діяв як архіпастир, надіславши до них кілька листів. Стригольники скаржилися на митрополита навіть Патріархові Вселенському, але отримали від нього слушну пораду в усьому підкорятися Кипріану. 1395 року митрополит знову побував у Новгороді, де його прийняли з почестями. Кипріан прожив у Новгороді понад три місяці й відвідав Псков, бо стригольники саме там почувалися господарями. Турбувала митрополита і Тверська єпископія. Там ворожнеча між князем і єпископом призвела до того, що владика Євфимій вже три роки як залишив єпископію і перебував у монастирі. Тож на Тверську кафедру Кипріан поставив архідиякона Арсенія, вихованця Києво-Печерської обителі, якого привіз із Києва. Отже, митрополит виконав прохання князя Михайла Олександровича і мешканців Твері.

Улітку 1395 року над Москвою нависла нова загроза. На початку серпня величезне військо Тамерлана спустошило рязанські землі й зупинилося на Дону. Великий князь Московський Василій вирішив зустріти Тамерлана зі зброєю в руках і вирушив йому назустріч аж до Коломни. Москва тим часом зміцнювала оборону.

Князь попросив митрополита Кипріана перенести з Володимира в Москву Володимирську ікону, українську святиню — ікону Божої Матері Вишгородської. Цю ікону написав євангеліст Лука на стільниці, за якою приймав трапезу юний Спаситель з Пресвятою Богородицею і праведним Йосипом. Із Константинополя до Києва її прислав Вселенський Патріарх Лука Хризоверх великому князеві Юрієві Долгорукому і зберігали в жіночому монастирі Вишгорода. Це відбулося 1131-го, а за 24 роки його син, князь Володимиро-Суздальський Андрій Боголюбський таємно вивіз ікону до Володимира-на-Клязьмі.

Отож святитель Кипріан направив до Володимира духівництво, щоб привезти чудотворну ікону в Москву. За кілька днів він із жителями Москви вийшов назустріч урочистій процесії. Усі плакали й молилися. І всенародну молитву було почуто. Того самого дня ханові-завойовнику Тамерлану було чудесне видіння Матері Християнського Бога, яка повеліла йому залишити землі Русі. Грізний завойовник негайно повернув свої полчища назад.

Наступного року митрополит Кипріан відвідав Смоленськ, що був під владою Литви. Єпископська кафедра там була вільною, і він висвятив на єпископа Смоленського Касіана. Там на князівському з’їзді великий князь Литовський Вітовт запевнив його, що не утискуватиме православної віри і визнає Кипріана главою православного духівництва. Це було важливо, бо 1387 року в Литві офіційно введено католицизм.

Талант і енергія святителя Кипріана зробили неможливе: об’єднали Київську державу. Відтоді, як перестала існувати Київська держава, досі не маємо єдиної Помісної Української Православної Церкви.

Упокоївся митрополит Кипріан 16 серпня 1406 року в селі Голєніщево. За чотири дні до смерті він написав грамоту, в якій прощав усім і благословляв та просив прощення для себе. Цим він довів істинне християнське смирення. Заповів прочитати грамоту на похоронній процесії, що й виконали. Нетлінні мощі святителя перебувають у Свято-Успенському соборі Московського Кремля. Перенесення їх, яке відбулося 1472 року, Православна Церква відзначає 9 червня.

ЖЕРТВУЮЧИ НА ДІМ БОЖИЙ, ВИ ЗВОДИТЕ ХРАМ У ВЛАСНІЙ ДУШІ

Парафія Св. Кипріана, митрополита Київського, — перша і єдина діюча українська парафія на теренах Бессарабії, виконує важливу релігійно-просвітницьку місію. Вона несе людям правду про Українську Церкву, об’єднує людей (а не розділяє), відроджує духовність, національні звичаї, патріотизм заради миру, злагоди і любові у суспільстві.

Не знайшовши підтримки місцевої влади, переборовши тиск духовенства УПЦ МП, громада з Божою допомогою знайшла притулок у напівзруйнованому приміщенні. Власними зусиллями за півроку його привела у той стан, який дав нам змогу 12 липня 2006 року звершити першу Божественну літургію.

Без сторонньої допомоги нам важко втілювати у життя благі наміри, тому звертаємося до Вас із проханням надрукувати наш лист у газеті “Слово Просвіти”: може, хтось відгукнеться та надасть посильну допомогу в спорудженні першого українського храму в Бессарабії, де лунатиме молитва українською мовою, а ікони у вишитих рушниках символізуватимуть єднання християнської релігії з українською традицією. Сподіваюсь, що це прохання не залишиться поза увагою, і спільними зусиллями мрії стануть реальністю.

З любов’ю во Христі голова прес-служби УПЦ КП Арцизькому районі Ігор ЛАДО

Усього 10 підписів.

З благословення настоятеля храму ієрея Василія Захарчука

* * *

Куди надсилати пожертви:

Українська Православна Церква Київського патріархату

Храм Св. Кипріана, митрополита Київського, Одесько-Балтської єпархії

“Райфайзен Банк Аваль” м. Київ, МФО 380 805

р/р 2600478077

код 349 94145

Пожертва на будівництво храму

тел. моб. священика 8 (097) 896-20-15

З 23 до 28 вересня у Національному академічному драматичному театрі ім. І. Франка відбудеться V Міжнародний театральний фестиваль жіночих монодрам “Марія”, присвячений 80-річчю з дня народження Габріеля Ґарсіа Маркеса, колумбійського письменника, лауреата Нобелівської премії.

У виставах беруть участь театри з Києва, Львова, Москви, Кракова, Катовіце, Ізраїлю та популярні актори Лариса Кадирова, Моніка Вахович, Анна Власова, Ольга Шатрова, Наталя Половинка, Лесь Сердюк та інші.

Фестиваль відбувається за сприяння Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка.

ЛАРИСА КАДИРОВА: «МИ МУСИМО ПИШАТИСЯ ТИМ, ЩО ЖИВЕМО В ОДИН ЧАС ІЗ МАРКЕСОМ»

Театр — це загадка. Жан-Луї Баро, французький актор і режисер, написав: “У театрі ніколи не виграєш, але чим більше в тебе друзів, тим більше ворогів”. Це об’єктивні чинники, адже театр формується на уламках знищеного самолюбства. Принаймні так стверджував Станіславський. Людина театру незвичайна. Маючи безліч вимірів свого “Я”, стверджував Маркузе, вона здатна виходити до людей із одним новим життям, яке мусить переживати щоразу інакше. Феномен Сізіфа.

Отже, про театр сьогодення і про небезпеки, пов’язані з ним, про вічні цінності людини і про лицедійство, про Марію Заньковецьку та Габріеля Ґарсіа Маркеса говоримо з Ларисою Кадировою, народною артисткою України, лауреатом Театральної премії імені М. Заньковецької, акторкою театру імені І. Франка, головою художньої ради Києво-Могилянської академії, членом Комітету з Національних премій України ім. Тараса Шевченка. Цього року видатна акторка відзначила творчий і життєвий ювілей посеред шляху в тисячу людських сердець, полонених магією театру.

— Ларисо Миколаївно, Ваш театр починався із мрії, з випадковості чи з фатальної заданості ще до того, як Ви дізналися про нього?

— Ніколи не думала, що працюватиму в театрі. Ми жили в маминої рідної сестри, і це були дуже скрутні часи.

Я — з роду Кононенків. На Примор’ї (Зелений Клин) було село Чернігівка. І мій дід — перший тенор. Мама єднала навколо себе величезну кількість людей. Які вона влаштовувала новоріччя! Ішла до театру і брала там костюми.

Я не знала, що таке театр, адже на той час не було телебачення, в нас у родині не було жодного артиста, мама день і ніч працювала… Мама розповідала, що я у три роки сказала, що хочу бути артисткою, не знаючи, що таке театр. Мушу зізнатися, що я все життя стояла осторонь соціуму. Мама відсилала нас у табори, а діти не приймали до гурту. Це все посилювало мою інтровертність. Я сиділа в кутку і боялася щось сказати, бо думала, що цього не можна і того не можна… Я замикалася в собі, була відчуженою від зовнішнього світу, хоч у школі вчилася на відмінно, закінчила з медаллю.

Піддана такому остракізму, я занурилася в читання. До 14 років перечитала безліч французької літератури. Коли з часом знову перечитувала Мопассана, по-іншому сприймала. Звичайно, нас тоді захоплювало лицарство, кавалери, культ дами… Із літератури знала, що означає рукавичка, дама з віялом, вдарити, кинути рукавичку. Тобто ще до театру я знала про ці речі з літератури. Усі знання з етикету, моральність і порядність приходили з літератури.

Інтровертність, остракізм, відчуженість від суспільства і водночас бажання бути артисткою, вийти на люди, щоб звільнитися від страху, — все це визначило моє світосприйняття, світогляд, мене як людину і як актрису.

З вікон нашого нового помешкання було видно будинок, де жили солісти, режисери Оперного театру. Відтоді знаю всі опери й досі обожнюю мить перед початком вистави, коли світло ще не погасили, коли настроюють інструменти, щоб ось-ось заграти. Саме цей момент мені нагадує вихід на сцену, коли маєш бути інструментом, завдання якого — налаштувати публіку на єдиний лад.

Усі приходять у театр із різними уподобаннями, думками, різною енергетикою, і ти одна починаєш їх налаштовувати на діалог, на співпереживання, на гармонію думки. Це дивовижний симбіоз. Але найбільше це надало мені можливість мріяти попри те, що вперше я сказала у три роки: хочу бути актрисою.

Моя внучка (їй три роки) — вже артистка. Діти пристосовуються до життя. Ми різні в різних ситуаціях. Ці маски на нас постійно, адже вони — в нашій сутності. Маски, що в нас існують, можна позначити поняттям *театральність*.

— Ларисо Миколаївно, чи бачите Ви сьогодні в театрі кризу? Чи змінився театр? Можливо, в наш час, відчужений від інтелігентності, краси, шляхетності, наповнений низькопробними продуктами, варто забути про високе? Нехай править бал дурень? Як казав Бродський, “всього світу не врятувати”, а сьогодні, здається, що світ іноді божеволіє.

— Театр — це живий організм. Не можу сказати, що є криза. Згадую свої перші кроки в театрі; видається, ніби тоді це був інший театр. Але це ілюзія. Читаючи листи Плінія-молодшого або Сенеки, виявляєш ті самі проблеми, які непокоять нас: батьки, діти, любов, зло, добро… Це турбувало людей тоді, хвилює досі. Це проблеми, які існують від початків створення світу.

Театр був поряд із людиною від початків. Переконана, що театр залишиться. Розмови, що театр відімре, а на його місце прийде телебачення, тривають давно, але ж цього не сталося. Театральна природа співвідносна з природою самої людини, вона корелює з її сутністю, а тому не зникне ніколи.

На “Босфорських агонах” я проводила конференцію “Археологія і драматургія”. Здавалося б, пов’язати ці дві царини ніяк не вдається. Але насправді саме в цій діаді — унікальна духовна спорідненість. Уявіть, що археологи під час розкопок знайшли фраґмент ритуального дійства, яке колись давно було і сценарієм, і драматургією. Отже, театр — живий організм. Треба дбати про фізичне тіло, щоб окреслити себе в театрі.

— Чи змінився глядач? Чи відчуваєте Ви вже інші потоки енергії й думок?

— Змінюються умови життя і впливають на психологічний стан людини. Змінилися ритми, жанр. Але не змінився сам театр. Це синтез мистецтв. Чим цікавіша людина, тим глибші, тонші, потужніші підсвідомі вібрації вона продукує. Те, що людина приходить у театр, щоб почути відповіді на свої екзистенційні запитання, не зовсім правильно. Вона приходить, щоб отримати енергію…

У Москві з’явився новий театр, нібито документальний. Його творчі групи створюють спектаклі на основі зустрічей із реальними людьми на актуальні теми. Використовують свідчення, театральні ігри й тренінги. Але чи це справжній театр, що бере початок в античності, що коріниться в потребі людського духу отримати енергію гармонії? Основна мова цього театру — матірщина. І хоч він нібито глибокий, вважаю, що справжнє мистецтво — нове магічне життя і співтворчість із вищими силами.

— Але ж “люди культури” волають про “культурні лиха” серед безкультурної державної політики.

— Кризи немає. Скільки працюю в театрі, йому віщують смерть; казали і кажуть, що театр у кризі. Але не варто забувати, що це живий організм. Він може перехворіти й одужати. Є чудові вистави, обдаровані актори. Проблема в тому, що безкінечні серіали заполонили наш інформаційний простір, а це знижує мистецьку якість, примушує глядачів сприймати низькопробний продукт. Проблема в тому, хто займається формуванням сучасного культурного простору. Чому немає високоякісного кіно? Бо це мистецтво без фінансової підтримки не можна поставити на рейки. А серіали — це дрібна пожива, яку, звичайно, не варто навіть порівнювати з театром.

Проблема в іншому: чому ми весь час захищаємо себе на своїй землі? Чому не розмовляємо українською, а змушені оберігати її — державну мову? Чому забуваємо, по якій землі ходимо і чий хліб їмо? Чому ми в театрі абсурду — лише так можу назвати Верховну Раду, — не чуємо правди? Як можуть державні мужі виходити до людей і розмовляти чужинською мовою? А саме від них залежать культурні проекти.

Ми начебто замінили вічні цінності грошовими. Стратегія виживання сьогодні дорівнює стратегії споживання. Гроші не можуть звільнити людину від страху, не можуть дати свободу.

Ось приклад із театру, який, проте, на відміну від грошей, може дати свободу духу. Ви навіть не уявляєте, скільки треба душевної й духовної мужності, щоб зробити крок до людей з-за лаштунків. Працюю в театрі 45 років, але мені й досі страшно виходити. Це змагання дає щось неймовірне, і ось саме це *щось* я маю донести до глядача.

— Ларисо Миколаївно, Вам більше до вподоби класика чи сучасність?

— Класика — це дистильована роками, віками, тисячоліттями проблематика, яка вже перебуває в балансі добра і зла, любові й ненависті. Там не треба наново винаходити велосипед. Більше люблю сучасність, бо вона надає можливості для пауз. Можу власним розумінням життя звертатися до людини через паузи, які відповідають моєму досвіду. Можу говорити паузами пластичними чи візуальними.

Якщо вже грати класику, то без спрощень і переписувань. Дуже не люблю перевертань класики. Спочатку проникни в те, що віками відстояне, а вже потім, відчувши глибину, вибудовуй нове.

Сьогодні стан непевності, ситуація втрати етичних цінностей охопила суспільство. Але я переконана, що все мине. Життя знає, що таке гармонія, краще за нас. Когось воно поставить начальником, а когось науковцем, а ще когось митцем. Треба лише навчитися розуміти себе у світі й світ у собі. Починаєш нову роль, і на той момент нічого не знаєш… Кожна нова роль починається з тиші, з невідомого, з магічної таємниці, яку можеш або відкрити, або не відкрити.

Не люблю бути залежною від акторів-партнерів у театрі. Тому часто граю у моновиставах, щоб навчити себе незалежності, щоб без остраху дивитися в очі партнерові. Я навчена проживати життя від початку й до кінця.

— Які Ваші улюблені ролі? І чи є такі?

— Є ролі, які зажили найбільшої слави. Кожна роль — це нове божевілля: не спиш, не їси, скрізь виринає роль. Баро писав у “Розмислах про театр”: ідеш вулицею й раптом уявляєш, що буде, коли твоя кохана помре. Аж голова запаморочилася. Ось так і зі мною часто буває.

— Чи є такі ролі, які не вдавалися?

— Звичайно, є, хоч докладала значних зусиль. Не можу сказати, що одне вдалося, інше ні, що одне більше люблю, інше менше. Просто люди сприйняли краще одне, а гірше друге. Це неймовірне відчуття, коли після вистави люди йдуть на сцену, лише щоб поцілувати поли твого одягу. Ось він — театр. Магія слова, в яку вкладено магію духу!

— Ларисо Миколаївно, якою бачите державну політику в галузі культури сьогодні? Чи здатен щось змінити міністр Василь Вовкун?

— Не хочу нікого осуджувати. Знаю Василя Вовкуна давно, бачила його вистави і сподіваюся, що людина, яка любить Україну, зможе щось зробити. Вважаю, що ті, хто приходить до влади, мусять формувати тих, хто буде відтворювати їхню думку, енергію.

Щойно відбувся 10-й Босфорський фестиваль. Крим має бути українським, а для цього потрібна державна програма підтримки.

З 23 до 28 вересня в Києві відбудеться Міжнародний фестиваль моновистав “Марія”, і цього року його присвячено 80-річчю Габріеля Ґарсіа Маркеса. Ґарсіа Маркес відкрив магічний реалізм. Це і фантастика, і магія, і реальність. Зараз в Україні ситуація магічного реалізму. Ніхто, крім України (принаймні на теренах Східної Європи), не згадав про Маркеса. Планую провести не лише фестиваль, а й міжнародну конференцію, у якій візьмуть участь латиноамериканісти зі США, Чилі, Мексики, Китаю, Великобританії, Росії й, звичайно, України (академік М. Жулинський, професори О. Пронкевич, І. Оржицький, перекладач Маркеса українською Г. Грабовська та інші). Фестиваль уже традиційно відбудеться на сцені театру імені І. Франка, бо це перша театральна сцена України. Фестиваль назвали “Марія” на честь української акторки Марії Заньковецької.

Маркес — дивовижний письменник. Коли я розповіла про свій проект директорові Інституту літератури Миколі Жулинському, він запитав: “Що, будеш літати на простирадлі?” А я йому кажу: “Звідки ти знаєш?” Але ж і справді, наприкінці вистави в Маркеса героїня літає на простирадлі. Ось він, магічний реалізм — упізнаваний стиль. І ми пишаємося тим, що живемо водночас із Маркесом і можемо відтворити його мислення, його думку.

На конференції буде представлено кілька напрямів маркесознавчих досліджень. Хочу запросити тих, хто розуміє, що без Маркеса не було б сучасного літературного процесу. Окрім літературних аспектів, ітиметься про театр, образотворче мистецтво — словом, матимемо справу із синкретичним явищем. Але такий сам Маркес. На жаль, у світі не досить добре знають про його моновиставу “Любовний одвіт чоловікові, який сидить у кріслі”. Її можна буде побачити під час фестивалю “Марія”.

Відчуваю магічний реалізм поряд — українське голосоведіння. Якщо це вдасться поєднати і на тому тлі прокреслити суто пластичний театр, тоді може бути дуже цікава сторінка в житті української культури.

А наступний фестиваль буде присвячено неперевершеному українцеві Миколі Гоголю, а 2010 року — Антонові Чехову.

Спілкувався
Дмитро ДРОЗДОВСЬКИЙ

На фото: *Лариса Кадирова та В’ячеслав Брюховецький*

«З БОЖОГО САДУ»

Вже на початку свого буття людина, підвівши очі від щоденних турбот, дивувалася і навіть заздрила тим, хто має крила. Неспроможні фізично пояснити диво пташиного лету, вбачаючи у ньому вищий помисел і визнаючи його божественним даром, наші предки не дуже помилялися. Бо політ птаха найдосконаліший з усіх рухів, на які здатні земні істоти; він вивищує і надихає смертні тіла. Усіх, хто ходить, бігає, плазує і плаває, птахи ніби поєднують через атмосферу Землі з Космосом… Та й ми на довгоочікувану зустріч не йдемо, а “летимо”; янголів завжди малюємо крилатими; віримо, що душі померлих відлітають у височінь, звідки нема вороття.

Вивчивши і зрозумівши тілесну статуру птаха від дзьоба до найменшої кісточки і пір’їнки, ми нібито розкрили фізичну основу його польоту. Проте духовна таємниця залишилася. Як і тисячі років тому, нас глибоко вражає граційний, мрійний плин орла у високості, веселе і копітке ширяння ластівки, спритні й повороткі рухи сокола. В них і краса, і воля, і турбота, і вправність, притаманні лише безтілесній думці. До пташки звертаємося подумки з наївним проханням як до посередника між Землею і Небом. Питання “чому я не сокіл” непокоїть і людину XXI сторіччя.

” породжують в земні образи. , за свідчення- есній подобі голуба. Сам же Ісус розумів птахів як досконалих, чистих істот, про яких особливо піклується Творець: Погляньте на птахів небесних, що не сіють, не жнуть, не збирають у клуні, та проте ваш Небесний Отець їх годує. За Його вченням, усі ми маємо покласти надію на Бога.

Напевно, ставлення до птахів за біблійних часів було вельми гуманним. Забити птаха задля забави вважали дурістю, навіть гріхом; в апокрифічній книзі Варуха мовиться з осудом про Вавилонських царів, які бавилися птахами небесними. Негідним вчинком було і розорення гнізда… Тому релігійну заборону вживати у їжу багатьох птахів можна розуміти як перший крок до їхньої охорони. Мабуть, вірші зі Старого Заповіту допомогли вижити рідкісним видам птахів не менше, аніж рядки сучасних Червоних книг.

Андрій ТОПАЧЕВСЬКИЙ

ПІСНЯ БІЛОГО ПТАХА

Прордовження.
Поч. у ч. 3, 5, 8, 10, 12, 14, 17,19, 22, 24, 26, 28, 31, 33, 35, 36 за 2008 рік

А оце, чого ви не будете їсти: орла, і грифа, і морського орла, і коршака, і сокола за родом його, і всякого крука за родом його, і струся, і сови, і яструба за родом його, пугача, й ібіса, і лебедя, і пелікана, і сича, і рибалки, і бусла, і чаплі за родом її...

Повторення Закону, 14 : 12—18

Не дивно, що у Біблії про нього є лише дві згадки. Адже батьківщина білого лебедя — північні краї, а на Святу Землю він залітає зрідка. У книзі Второзаконня його віднесено до нечистих тварин разом із хижими яструбом, стерв’ятником і пугачем. Мабуть, жителі давньої Палестини були ледве знайомі з лебедями й не підозрювали, що ті харчуються майже винятково молодими пагонами водяних рослин.

З лебедів, які зустрічаються в Україні, тільки для л е б е д я-ш и п у н а наші озера рідні, бо тут він виводить і виховує своїх дітей. Це трапляється у Дунайських і Дністровських плавнях, на волинському озері Світязь, а також на ставках, де годують приручене птаство.

Лебедята від народження вміють добре плавати. Тому лебедина сім’я у житті виглядає точнісінько так, як на картині або народному килимку: попереду мати, за нею рядочком пташенята, а помітно більший від лебідки батько пливе позаду, щоб усіх бачити і допомогти в разі небезпеки.

До речі, жоден вчений не зможе пояснити, чому лебідь білий. Це одна з таємниць Світобудови. Адже всі звірі та птахи мають захисне забарвлення, а ось лебеді помітні здалеку. Може, тому, що сильні й великі (вагою до 13 кілограмів) птахи не мають ворогів у дикій природі? Проте це тільки здогадки. Краще подякуємо Всевишньому за Його турботу про наше почуття Прекрасного.

Милуючись красою лебедя, пригадаємо, що за часів Середньовіччя його вважали престижною дичиною. У німецького композитора Карла Орфа є сценічна кантата, частина якої зветься “Плач смаженого лебедя”. У корчмі мандрівні школярі-вагани збираються поласувати ним. Лебідь благає пожаліти його. Та голодні школярі таки зжирають нещасного птаха. І цю пригоду автор не вигадав, тільки прикрасив її додатковими подробицями. Бо є стародавнє повір’я про пісню, яку лебідь співає, вкладаючи в неї всі свої почуття.

Подібна легенда була відома ще давньогрецьким авторам. Гомер згадував про лебедів, які співали хвалу Аполлонові; Есхіл вважав, ніби лебідь співає, помираючи; це підтвердив і Аристотель. Особливу пісню лебедиці змальовує, поминаючи славного Бояна, на початку “Слова о Полку Ігоревім” його невідомий автор.

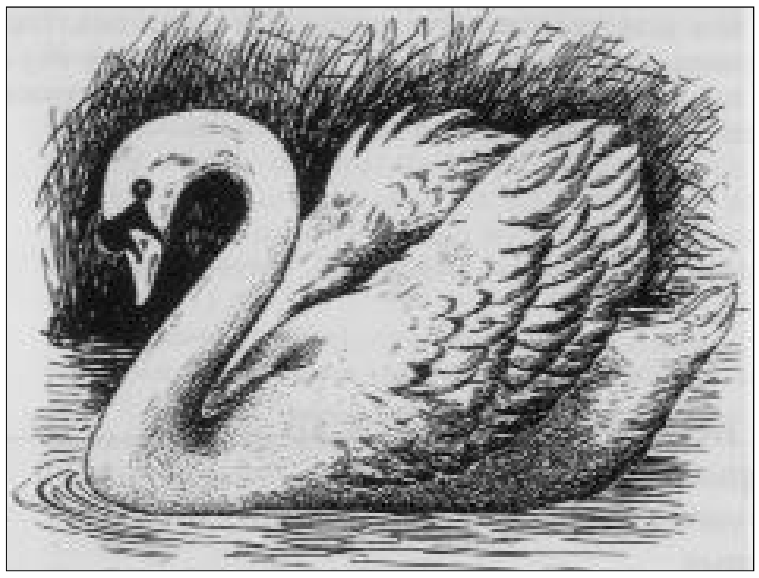

Лебідь-шипун. Малюнок з Червоної книги Білорусі. 1981 р.

У різні часи митці олюднювали лебедя, надаючи йому рис розумної істоти. Як останній вияв яскравого таланту, образ помираючого лебедя відображений у музиці Сен-Санса, поезіях Лесі Українки, Олександра Олеся…

Що ж таке насправді лебедина пісня? Адже поширені у нас лебеді-шипуни можуть заспівати лише в мистецькій уяві. Чому ж тоді відомий дослідник Сибіру П. С. Паллас у XVIII сторіччі також твердив, нібито перед смертю поранений птах співає ясну, чисту пісню?

Учений мав на увазі північного лебедя-кликуна, дуже схожого на свого майже безголосого родича. Саме про кликуна складено легенди, в яких він виспівує свою останню пісню. Поширений від Гренландії аж до Камчатки, в Україні він трапляється тільки на перельотах або під час зимівлі біля морських берегів. Дорослий птах дуже красивий: сніжно-білий з жовтим дзьобом, стрункий і граційний, коли гойдається на хвилях. Всівшись на озері, він струшує бризки, гордовито згинає шию і довго гальмує чорними ногами, від чого вода скипає й піниться. Плаває з особливим задоволенням. Злітає ніби знехотя, з розгону, голосно плескаючи крилами так, що можна почути здалеку... Він летить, розтинаючи повітря з виразним приємним свистом; політ зграї буває мелодійним. А зойк чи то спів кликуна називають музикою Півночі, порівнюючи його з чистими звуками срібної сурми.

Нерідко лебеді, що зимують на узбережжях Чорного й Азовського морів, потерпають від холодів. Коли замерзають лимани і птахи не в змозі добувати харч, людей переслідує жалісний зойк лебедів, їхня скорботна пісня. Саме тоді звучить передсмертна пташина скарга, яку навряд чи можна назвати прекрасною, хіба що меланхолійною. І людина допомагає. Кожної суворої зими природолюби годують і відігрівають потерпаючих птахів. Почути й зрозуміти скорботну лебедину пісню — справа нашої совісті.

Існують і зворушливі легенди про подружню вірність лебедів. Знавці пташиного царства по-різному їх коментують, наголошуючи лише на тому, що лебідь з лебідкою полюбляють замикатися в сімейному колі, влаштовуючи гніздо у густих заростях. Іноді воно скручене з очерету і плаває. Такий пліт може витримати не тільки обох птахів з виплодком, а навіть людину. Але наближатися до нього знавці не радять: подружжя, а переважно батько, рішуче відганяє зайду. Лебідь без вагання кидається на ворога, нещадно б’ючи дзьобом і крилами. Особливо дістається лисиці або собаці, якщо вони відважаться порушити лебедину ідилію.

Мовчать лебеді, коли в них мир і гаразд. Та люди складають про них пісні. Мабуть, тому білі птахи, пом’януті у священних книгах, і досі живуть на наших озерах.

● **З ІСТОРІЇ ПІСЕНЬ**

НЕВМИРУЩИЙ РОМАНС

Є на світі скарби прадавні, що лежать у землі. І тільки випадок повертає їх людству. А є живі, що огортають душу чаром, наснажують живодайною силою. До таких скарбів належить українська народна пісня.

Я прагнув розшукати творців найулюбленіших у народі пісень і повернути їхні імена. Так, 2003 року в столичному видавництві “Криниця” побачила світ моя книжка про творців українських пісень, що стали народними. Книжкою “Одна на цілий світ” користуються викладачі, студенти, учні та вчителі українознавства, музики, української літератури. Від них отримав багато листів з проханням продовжити розповіді про творців українських пісень, що стали народними. Підготував до друку другий том цієї книжки. Пропоную уривки з неї читачам газети “Слово Просвіти”.

Володимир КАПУСТІН,
письменник

У селищі міського типу Ставище, що на Київщині, є чималий мальовничий парк. У ньому вздовж широких алей, що збігають униз до блакитного ставка, стоять, як солдати на параді, пліч-о-пліч, високі ялини, могутні вікові дуби. Однак не вони привертають увагу багатьох відвідувачів парку, а незвичайної й рідкісної форми стара сосна. Вона — копія ліри. Саме біля цього “музичного” дерева у вихідні любив відпочивати, мріяти в лагідній тиші юнак Максим Славінський. Тут уперше для своєї ровесниці, кароокої Оксани, склав вірш. Прочитав їй. Вірш сподобався дівчині.

У жорстокі панські часи хлопцеві зі звичайної сільської родини поталанило — вступив до Київського університету. Щороку на літні канікули навідувався в рідне Ставище. Обов’язково зустрічався з Оксаною, в яку був закоханий.

Якось літнього вечора, коли місяць щедро розливав срібні чари, все в парку здавалося особливим, казковим. Струнка, в білій сукні, з чорною тугою косою, Оксана видалася студентові надзвичайно гарною. Максим набрався сміливості й освідчився. Якусь мить дівчина стояла розгублена. Та ось взяла юнака за руку і тихо промовила: “Я тебе, Максиме, поважаю. Ми — добрі друзі. Зраджувати не можу. Я кохаю іншого”. Від почутого в Максима боляче защеміло серце. На очах з’явилися сльози. Ішов з парку повільно.

Невдовзі закінчив навчання в університеті. Хтось із друзів подарував йому збірку віршів “Книга пісень” великого німецького поета Генріха Гейне. З цієї книжки він переклав рідною мовою вірш “Коли розлучаються двоє”. Він був співзвучний його душі. Переклав біля сосни-ліри.

У Києві Максим Славінський познайомився з Лесею Українкою. Вона схвально відгукнулася про переклад ліричного твору, і це окрилило молодого літератора. Разом з Лесею Українкою він переклав “Книгу пісень”, яка вийшла у світ у Львові 1892 року. Переклади було підписано: “Максим Ставинський” — автор узяв псевдонім від назви селища Ставище.

Вірш зі збірки “Книга пісень” у перекладі Максима Антоновича дуже сподобався українському композиторові Миколі Лисенку. Він написав до нього чудову зворушливу мелодію. Романс став популярним серед народу — невмирущим, адже в ньому тонко передано глибокі почуття, сповнені смутку. Рядки пісні торкаються найніжніших струн серця.

Романс “Коли розлучаються двоє” виконували багато талановитих митців. Особливо яскраво й самобутньо — славетні українські співаки Іван Козловський та Іван Паторжинський. Але за радянських часів ніколи не називали імені талановитого перекладача й оригінального поета Максима Славінського, завдяки якому народився романс.

Його твори й переклади друкували в антологіях “Вік” (1901), “Акорди” (1904), “Українська муза” (1908), а також в тодішніх періодичних виданнях “Зоря”, “Житє і Слово”, “Досвіті вогні”. Деякий час Максим Славінський працював у виданнях “Наше життя”, “Товариш”.

Свою долю Максим Славінський пов’язав із визвольною боротьбою за незалежність. 1919 року він став головою дипломатичної місії Української Народної Республіки в Празі. Залишився в Чехії, заробляв педагогічною працею, журналістикою, перекладами, але військова контррозвідка колишнього Радянського Союзу заарештувала Максима Антоновича Славінського. Його вивезли до Сибіру, де в концтаборі передчасно обірвалося життя талановитого письменника, просвітителя, педагога, патріота.

У роки незалежності України нам повернули замовчуване ім’я поета, а також його твори. Прикро, що книжки Максима Славінського вийшли лише один раз і надто малим накладом.

КОЛИ РОЗЛУЧАЮТЬСЯ ДВОЄ

Слова Генріха Гейне,
переклад Максима Славінського
Музика Миколи Лисенка

Коли розлучаються двоє,
За руки беруться вони
І плачуть, і тяжко зітхають,
Без ліку зітхають, сумні.

З тобою ми вдвох не зітхали,
Ніколи не плакали ми:
Той жаль, оті тяжкі зітхання
Прийшли до нас згодом самі.

СЛОВО ПРОСВІТИ

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

1 жовтня у Національному музеї літератури України (вул. Б. Хмельницького, 11) відбудеться презентація нової книжки романів Віктора Баранова “Не вір, не бійся, не проси”. Головує Василь Шкляр. Працюватиме виїзна книжкова крамниця.
Початок о 16 годині.

ПРАВО ДІАМАНТА І СЛИВИ

Уляна ГЛІБЧУК

Що потрібно для доброго натюрморту? Вересень, який підносить нам на тарелі золоті плоди, сам підказує. Справедливо гойдає на терезах таємничість зоряного неба і сріблясте павутиння з його вічним сізіфом. Кілька повнокровних яблук, скупаних у росі, кілька груш, виноградне гроно… Його сиза матовість вже натякає на патину, якою огорнеться добре вино. Все до запаморочення красиве. А жовтогарячі гарбузи… Це ж немов космічні кораблі приземлилися поміж сухого бадилля, щоб засвідчити: світ яскравий, золотий, огненний…

Гарбуз — знає. А ми? Що ми знаємо про красу? Можемо здогадуватися, вірити, відчувати… Особливо те, що уже до нас назвали естетичним. Нічого в цьому поганого немає: перевіряти на собі ту емоцію, яка зворушила першого прихильника, наприклад Едмунта Мунка. Зрештою, негоже обивателя ставити у незручне становище. Він має бути певен, що його гучне “браво” масово підтверджене.

Виокремлюється поняття естетичної пам’яті. Вона у кожному з нас. Тож мовчазна подяка тим відчайдухам й сміливцям, які першими про-читали дражливі полотна, вірші, чудернацьку архітектуру…

Фото Оксани Цеацури

Про-читати й засвідчити: “Панове, цю химерію створив геній”. Інакше і Мунк, і Гоген, і Кафка покинули б нашу грішну землю по смерті. Та що там Кафка, спочатку й Чехова не сприйняли, засвиставши стражденний “Вишневий сад”… Але припиняю блукати у безконечному лабіринті особистостей, причетних до творчих злетів й падінь, і надкушую яблуко. У всякій насолоді, навіть естетичній, є щось плотське. Навіть в естетичному катарсисі. Смакуємо і яблуко, і мить творчих страждань Франца Кафки з його “Щоденників”, бо вони бездоганні:

“Для чого ця мурдація другорядних персонажів, про які я читаю в романах, п’єсах. Яку близькість я відчуваю до них! У “Бішофсберзьких дівах” (здається, так називається?) йдеться про двох швачок, що готують білизну для нареченої. Яке життя цих двох дівчат? Де вони живуть? Що такого накоїли, що їх не пускають у п’єсу? Їм тільки дозволено, воістину тонучи в потоках зливи, іззовні притиснути востаннє обличчя до віконця каюти Ноєвого ковчега, аби глядачі в партері побачили на мить щось невиразне”.

Франц Кафка, який найнепримітнішу деталь тримає в долонях, наче пульсуюче серце. Із таких пульсуючих деталей складається наше життя, а ми їх майже не помічаємо або швидко зраджуємо… Ось і тепер: мине ще тиждень-другий, і все довкола зміниться. Буде інше небо, інша земля, плоди, речі, люди… Повільно звикатимемо до окрайчика затишку від плащів й парасоль. Частіше протиратимемо окуляри і зростатимемо в розмірах від вовняних светрів, аж доки солодка терпкість калини і вранішній мороз не змінять звиклої реальності.

Але поки що вересень і його драматичний натюморт. Поважних сортів молоді яблуньки погірдливо позирають на стару безпородну сливу. Цієї осені вона рознатужилася. З винуватим розчахнутим від достиглого плоду гіллям мужньо терпить, доки обриваю сизі, аж чорні сливи. Скупані в останніх теплих дощах, прошиті косим ранковим промінням, такі вдячні, такі медові… Саме в цю мить, коли діаманти і сливи врівноважуються у правах, смакую відносність краси.

…Перші вкрадливі сутінки — пізні гості. Ще тяжіють до контрасту й відділяють днину від ночі. Ще надмір тепла і сонячної енергії, яка нуртує між коренів і крон, і кожен шелест наповнює білим відлунням. Саме тепер вечірня баня неба випрозорюється. Якщо, заплющивши очі, пильно вдивлятися, можна відчути надбрамну щілину і… Все. Вона затягується, наче рана, до наступного Вересня.

Фото Оксани Цеацури

Цезарій Ганушкевич. Натюрморт

Засновник: Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Валентина ДАВИДЕНКО

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова), Ярема ГОЯН, Павло МОВЧАН, Олександр ПОНОМАРІВ, Іван ЮЩУК

Перший заступник головного редактора
Ніна ГНАТЮК
279-49-47

Заступник головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Заступник головного редактора з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ літератури
Уляна ГЛІБЧУК
270-55-57

Відділ мови
Святослав МІЗЕРНЮК
279-39-55

Відділ просвітянської роботи
Надія КИР’ЯН
270-55-57

Відділ коректури
Олена ШУЛЬГА
278-63-69

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Інтернет-редактор
Євген БУКЕТ
279-39-55

Черговий редактор
Надія КИР’ЯН

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б, м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net

http://slovoprosvity.org.ua

Видрукувано з готових фотоформ на комбінаті “Преса України” у середу.
Зам. № 3301239
Наклад — 20000

Листування з читачами — тільки на сторінках газети. Відповідальність за достовірність інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів. При використанні наших публікацій посилання на “Слово Просвіти” обов’язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617
Передплатна ціна, враховуючи поштові послуги:
на місяць — 3,94 грн.
на 3 місяці — 11,32 грн.
на 6 місяців — 21,64 грн.

4 820095 780016 08039